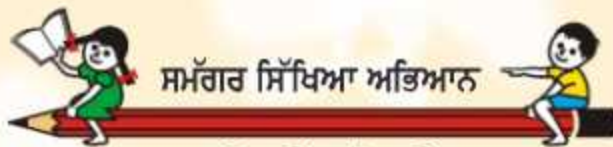

ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕ-2

ਸਮੱਗਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

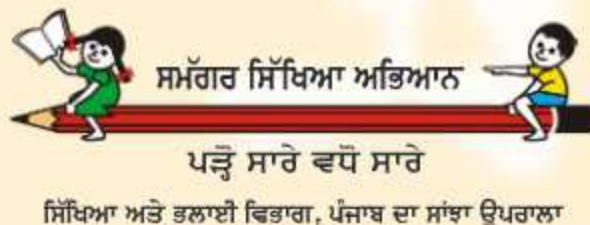
© ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ਪਹਿਲਾ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2022..... 303000 ਕਾਪੀਆਂ

All rights, including those of translation, reproduction
and annotation etc., are reserved by the
Punjab Government

ਚਿਤਾਵਨੀ

1. ਕੋਈ ਵੀ ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਜਿਲਦਸਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੰ. 7 ਅਨੁਸਾਰ)
2. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਛਪਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਾਲੂ/ਨਕਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਦੀ ਛਪਾਈ, ਸਟਾਕ ਕਰਨਾ, ਜਮ੍ਹਾਂਗੋਰੀ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜੁਰਮ ਹੈ।
(ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੋਰਡ ਦੇ 'ਵਾਟਰ ਮਾਰਕ' ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਪਰ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਵਿੱਦਿਆ ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ-
160062 ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਮੈਸ. ਨਵ ਦੁਰਗਾ ਆਫ਼ਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਮੋਰਠ ਰਾਹੀਂ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ-ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਥਲੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ (ਪਹਿਲੀ-ਭਾਸ਼ਾ) ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਐੱਨ.ਸੀ.ਐੱਫ. 2005 ਅਤੇ ਪੀ.ਸੀ.ਐੱਫ. 2013 ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ 2018-19 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰੀ-ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ 2022-23 ਤੋਂ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਲ-ਗੀਤਾਂ, ਬੁਝਾਰਤਾਂ, ਗਤੀਵਿਧੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਤਵੱਜੋ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਰ (ਪੰਜਾਬੀ) ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੁਆਰਾ, ਉੱਪ ਸਕੱਤਰ (ਅਕਾਦਮਿਕ) ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਲਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ : ਸ਼੍ਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਰ ਐੱਸ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਸ਼੍ਰੀ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਜਸਕਰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀ ਦੀਪਕ ਬਾਂਸਲ, ਸ਼੍ਰੀ ਰੰਜੀਵ ਸੇਠੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਮਦਨ ਬਜਾਜ ਅਤੇ ਸ. ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗੜੇਆ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਉ
ਮ
ਦੀ

ਭਾਗ-1

• ਬਾਲ-ਗੀਤ	01-02
• ਰੰਗੋ-ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ	03-04
• ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦੁਹਰਾਈ	05-32
• ਜਾਨਵਰਾਂ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਰੰਗਾਂ, ਫਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ	33-35
• ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ	36-36

ਭਾਗ-2

1. ਮੇਰੀ ਮਾਂ	37-40
2. ਜਾਗੋ! ਜਾਗੋ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ	41-44
3. ਮਨ ਦਾ ਡਰ	45-49
4. ਇੱਕ ਸੀ ਸ਼ੇਖਰਚਿਲੀ	50-54
5. ਕੀੜੀ ਤੇ ਹਾਥੀ	55-58
6. ਚਿੜੀ ਤੇ ਪਿੱਪਲ	59-64
7. ਭਾਈ ਲਾਲੋ	65-69
8. ਬੱਦਲ	70-73
9. ਨਿੱਮ	74-77
10. ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ	78-83
11. ਪੰਛੀ	84-90
12. ਅੱਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ	91-95
13. ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ	96-102
14. ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ	103-107
15. ਦਸਹਿਰਾ	108-113
16. ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ	114-117
17. ਆਓ ਬੁੱਝੀਏ	118-124

ਹਾਹਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋ ਹੁਸ਼ਿਆਰ

ਊੜਾ ਉੱਠਿਆ ਇੱਕ ਨੰਬਰ 'ਤੇ,
ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤ।
ਆੜਾ ਆੜੀ ਆਖਣ ਲੱਗਾ,
ਚੁੱਕ ਲਓ ਕਲਮ-ਦਵਾਤ।
ਈੜੀ ਇੰਜਣ ਵਾਂਗੂੰ ਆਈ,
ਬੋਲੀ ਦੱਬ ਕੇ ਕਰੋ ਪੜ੍ਹਾਈ।
ਸੱਸਾ ਆਖੇ ਸਾਹਿਬ ਜੇ ਬਣਨਾ,
ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੜ੍ਹਨਾ।
ਹਾਹਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋ ਹੁਸ਼ਿਆਰ,
ਨੱਚੋ-ਟੱਪੋ ਕਰੋ ਪਿਆਰ।

ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ

ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ ਫੁੱਲ ਪਟਾਕੇ,
 ਆਓ ਖੇਡੀਏ ਪਾਰਕ ਜਾ ਕੇ।
 ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ,
 ਅੰਬਰੀਂ ਤਾਰੇ।
 ਲੁਕਣ-ਮੀਚੀ,
 ਖੇਡੀਏ ਸਾਰੇ।
 ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ,
 ਖਾਓ ਪਪੀਤਾ।
 ਅਸੀਂ ਖੇਡਣਾ,
 ਛੁਹਣ-ਛਣੀਕਾ।
 ਅਟਕਣ-ਮਟਕਣ,
 ਜੋਟੀ ਆਈਏ।
 ਹੇਕਾਂ ਲਾ-ਲਾ,
 ਸਾਰੇ ਗਾਈਏ।

ਰੰਗੋ - ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਅ	ਆ	ਇ	ਈ	ਉ	ਊ	ਏ	ਐ	ਓ	ਔ	ਅੰ	ਆਂ
ਸ	ਸਾ	ਸਿ	ਸੀ	ਸੁ	ਸੂ	ਸੇ	ਸੈ	ਸੌ	ਸੌਂ	ਸੰ	ਸਾਂ
ਹ	ਹਾ	ਹਿ	ਹੀ	ਹੁ	ਹੂ	ਹੇ	ਹੈ	ਹੌ	ਹੌਂ	ਹੰ	ਹਾਂ
ਕ	ਕਾ	ਕਿ	ਕੀ	ਕੁ	ਕੂ	ਕੇ	ਕੈ	ਕੌ	ਕੌਂ	ਕੰ	ਕਾਂ
ਖ	ਖਾ	ਖਿ	ਖੀ	ਖੁ	ਖੂ	ਖੇ	ਖੈ	ਖੌ	ਖੌਂ	ਖੰ	ਖਾਂ
ਗ	ਗਾ	ਗਿ	ਗੀ	ਗੁ	ਗੂ	ਗੇ	ਗੈ	ਗੌ	ਗੌਂ	ਗੰ	ਗਾਂ
ਘ	ਘਾ	ਘਿ	ਘੀ	ਘੁ	ਘੂ	ਘੇ	ਘੈ	ਘੌ	ਘੌਂ	ਘੰ	ਘਾਂ
ਚ	ਚਾ	ਚਿ	ਚੀ	ਚੁ	ਚੂ	ਚੇ	ਚੈ	ਚੌ	ਚੌਂ	ਚੰ	ਚਾਂ
ਛ	ਛਾ	ਛਿ	ਛੀ	ਛੁ	ਛੂ	ਛੇ	ਛੈ	ਛੌ	ਛੌਂ	ਛੰ	ਛਾਂ
ਜ	ਜਾ	ਜਿ	ਜੀ	ਜੁ	ਜੂ	ਜੇ	ਜੈ	ਜੌ	ਜੌਂ	ਜੰ	ਜਾਂ
ਝ	ਝਾ	ਝਿ	ਝੀ	ਝੁ	ਝੂ	ਝੇ	ਝੈ	ਝੌ	ਝੌਂ	ਝੰ	ਝਾਂ
ਟ	ਟਾ	ਟਿ	ਟੀ	ਟੁ	ਟੂ	ਟੇ	ਟੈ	ਟੌ	ਟੌਂ	ਟੰ	ਟਾਂ
ਠ	ਠਾ	ਠਿ	ਠੀ	ਠੁ	ਠੂ	ਠੇ	ਠੈ	ਠੌ	ਠੌਂ	ਠੰ	ਠਾਂ
ਡ	ਡਾ	ਡਿ	ਡੀ	ਡੁ	ਡੂ	ਡੇ	ਡੈ	ਡੌ	ਡੌਂ	ਡੰ	ਡਾਂ
ਢ	ਢਾ	ਢਿ	ਢੀ	ਢੁ	ਢੂ	ਢੇ	ਢੈ	ਢੌ	ਢੌਂ	ਢੰ	ਢਾਂ
ਣ	ਣਾ	ਣਿ	ਣੀ	ਣੁ	ਣੂ	ਣੇ	ਣੈ	ਣੌ	ਣੌਂ	ਣੰ	ਣਾਂ

ਰੰਗੋ - ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਤ	ਤਾ	ਤਿ	ਤੀ	ਤੁ	ਤੂ	ਤੇ	ਤੈ	ਤੌ	ਤੁੱ	ਤੰ	ਤਾਂ
ਥ	ਥਾ	ਥਿ	ਥੀ	ਥੁ	ਥੂ	ਥੇ	ਥੈ	ਥੌ	ਥੁੱ	ਥੰ	ਥਾਂ
ਦ	ਦਾ	ਦਿ	ਦੀ	ਦੁ	ਦੂ	ਦੇ	ਦੈ	ਦੌ	ਦੁੱ	ਦੰ	ਦਾਂ
ਧ	ਧਾ	ਧਿ	ਧੀ	ਧੁ	ਧੂ	ਧੇ	ਧੈ	ਧੌ	ਧੁੱ	ਧੰ	ਧਾਂ
ਨ	ਨਾ	ਨਿ	ਨੀ	ਨੁ	ਨੂ	ਨੇ	ਨੈ	ਨੌ	ਨੁੱ	ਨੰ	ਨਾਂ
ਪ	ਪਾ	ਪਿ	ਪੀ	ਪੁ	ਪੂ	ਪੇ	ਪੈ	ਪੌ	ਪੁੱ	ਪੰ	ਪਾਂ
ਫ	ਫਾ	ਫਿ	ਫੀ	ਫੁ	ਫੂ	ਫੇ	ਫੈ	ਫੌ	ਫੁੱ	ਫੰ	ਫਾਂ
ਬ	ਬਾ	ਬਿ	ਬੀ	ਬੁ	ਬੂ	ਬੇ	ਬੈ	ਬੌ	ਬੁੱ	ਬੰ	ਬਾਂ
ਭ	ਭਾ	ਭਿ	ਭੀ	ਭੁ	ਭੂ	ਭੇ	ਭੈ	ਭੌ	ਭੁੱ	ਭੰ	ਭਾਂ
ਮ	ਮਾ	ਮਿ	ਮੀ	ਮੁ	ਮੂ	ਮੇ	ਮੈ	ਮੌ	ਮੁੱ	ਮੰ	ਮਾਂ
ਯ	ਯਾ	ਯਿ	ਯੀ	ਯੁ	ਯੂ	ਯੇ	ਯੈ	ਯੌ	ਯੁੱ	ਯੰ	ਯਾਂ
ਰ	ਰਾ	ਰਿ	ਰੀ	ਰੁ	ਰੂ	ਰੇ	ਰੈ	ਰੌ	ਰੁੱ	ਰੰ	ਰਾਂ
ਲ	ਲਾ	ਲਿ	ਲੀ	ਲੁ	ਲੂ	ਲੇ	ਲੈ	ਲੌ	ਲੁੱ	ਲੰ	ਲਾਂ
ਵ	ਵਾ	ਵਿ	ਵੀ	ਵੁ	ਵੂ	ਵੇ	ਵੈ	ਵੌ	ਵੁੱ	ਵੰ	ਵਾਂ
ੜ	ੜਾ	ੜਿ	ੜੀ	ੜੁ	ੜੂ	ੜੇ	ੜੈ	ੜੌ	ੜੁੱ	ੜੰ	ੜਾਂ

ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦੁਹਰਾਈ

(ੴ) ਕੰਨਾ

ਕਾਰ	ਤਾਰ	ਜਾਲ਼	ਦਾਲ਼	ਸਾਗ	ਰਾਤ
ਕਾਕਾ	ਦਾਦਾ	ਪਾਪਾ	ਚਾਚਾ	ਮਾਤਾ	ਬਾਬਾ
ਗਾਜਰ	ਪਾਲਕ	ਚਾਦਰ	ਸਾਗਰ	ਆਦਤ	ਚਾਨਣ
ਯਾਤਰਾ	ਚਾਦਰਾ	ਪਟਾਕਾ	ਬਦਾਨਾ	ਪਜਾਮਾ	ਤਮਾਸ਼ਾ

ਆ ਕਾਕਾ ਆ।
ਪਾਠ ਯਾਦ ਕਰ।
ਲਾਲ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ।
ਫਾਟਕ ਪਾਰ ਕਰ।
ਕਾਕਾ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਜਲ - ਜਾਲ਼
ਸਰ - ਸਾਰ
ਨਰ - ਨਾਰ
ਦਸ - ਦਾਸ

ਤਰ - ਤਾਰ
ਹਾਰ - ਹਰਾ
ਫ਼ਰਕ - ਫ਼ਰਾਕ
ਚਾਦਰ - ਚਾਦਰਾ

2. ਕੰਨਾ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ:

ਸ	ਹ	ਕ	ਲ	ਰ	ਜ
ਦ	ਗ	ਪ	ਮ	ਭ	ਬ

ਉਦਾਹਰਨ: ਸਾਲ, ਕਮਾਲ ਆਦਿ

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ।

3. ਕੰਨਾ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਪੜ੍ਹੋ

ਦਸਤਾਰ	ਰਫ਼ਤਾਰ	ਟਮਾਟਰ
ਦਸਤਾਨਾ	ਕਲਾਕਾਰ	

(f) ਸਿਹਾਰੀ

ਸਿਰ	ਦਿਨ	ਦਿਲ	ਤਿਲ	ਗਿਣ	ਮਿਣ
ਪਿਤਾ	ਸਿਰਾ	ਦਿਸ਼ਾ	ਖਿਮਾ	ਕਿਹਾ	ਰਿਹਾ
ਮਿਰਚ	ਕਿਰਤ	ਗਣਿਤ	ਨਹਿਰ	ਸ਼ਹਿਰ	ਮਹਿਲ
ਕਿਸਾਨ	ਨਿਸ਼ਾਨ	ਗਿਆਨ	ਪਿਆਰ	ਪਿਆਜ਼	ਸਿਤਾਰ

ਬਿਕਰਮ ਇੱਧਰ ਆ।
 ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ।
 ਕਿਤਾਬ ਲਿਆ।
 ਇਹ ਪਾਠ ਲਿਖ।
 ਕਵਿਤਾ ਯਾਦ ਕਰ।
 ਸਭ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਸਰ	-	ਸਿਰ	ਗਾਣ	-	ਗਿਣ
ਚਰ	-	ਚਿਰ	ਦਾਨ	-	ਦਿਨ
ਦਸ਼ਾ	-	ਦਿਸ਼ਾ	ਕਰਨ	-	ਕਿਰਨ
ਪਤਾ	-	ਪਿਤਾ	ਕਸਮ	-	ਕਿਸਮ

2. ਸਿਹਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ।

f	ਸ	ਹ	ਕ	ਲ	ਰ	ਫ
	ਦ	ਗ	ਪ	ਮ	ਸ਼	ਨ

ਉਦਾਹਰਨ: ਸਿਰ, ਨਹਿਰ ਆਦਿ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ : ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ।

3. ਸਿਹਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

ਪੜ੍ਹੋ

ਬਿਸਤਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿਰਪਾਨ
ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਹਿਮਾਨ

(੧) ਬਿਹਾਰੀ

ਤੀਰ	ਖੀਰ	ਘੜੀ	ਹਰੀ	ਦਰੀ	ਚੀਕ
ਵੀਰਾ	ਨੀਲਾ	ਗੀਤਾ	ਦੀਦੀ	ਕੀੜੀ	ਸੀਟੀ
ਬਰਫੀ	ਗਰਮੀ	ਧਰਤੀ	ਕਮੀਜ਼	ਪਪੀਤਾ	ਬਰੀਚਾ
ਗਰੀਬੀ	ਫਕੀਰੀ	ਪਤੀਲੀ	ਪੀਪਣੀ	ਜੀਵਨੀ	ਕੀਮਤੀ

ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।
 ਮਨਮੀਤ ਬਜ਼ਾਰ ਗਈ।
 ਵੀਰ ਲਈ ਰੱਖੜੀ ਲਿਆਈ।
 ਮਨਮੀਤ ਵੀਰ ਲਈ ਬਰਫੀ ਵੀ ਲਿਆਈ।
 ਵੀਰ ਬਰਫੀ ਖਾ, ਰੱਖੜੀ ਸਜਾ।
 ਮਨਮੀਤ ਰੱਖੜੀ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਗਾ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਚਰ - ਚੀਰ
ਵਰ - ਵੀਰ
ਦਿਨ - ਦੀਨ
ਖਰਾ - ਖੀਰਾ

ਨਕਲ - ਨਕਲੀ
ਬਰਫ - ਬਰਫੀ
ਗਰਮ - ਗਰਮੀ
ਪਤਲਾ - ਪਤੀਲਾ

2. ਬਿਹਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ।

ਸ ਹ ਕ ਲ ਰ ਚ
ਦ ਗ ਪ ਮ ਸ਼ ਨ

ਉਦਾਹਰਨ: ਤੀਰ, ਗਰਮੀ ਆਦਿ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ: ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ।

3. ਬਿਹਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ:

ਪੜ੍ਹੋ

ਪਟਵਾਰੀ ਹਲਵਾਈ ਸਾਈਕਲ
ਵੀਰਵਾਰ ਹਰਿਆਲੀ

(_) ਔਕੜ

ਤੁਰ	ਸੁਣ	ਗੁੜ	ਪੁਲ	ਖੁਸ਼	ਹੁਣ
ਬੁਰਾ	ਛੁਰਾ	ਕੁੜੀ	ਪੁੜੀ	ਕੁਲੀ	ਪੁਲੀ
ਦੁਕਾਨ	ਮੁਰਗਾ	ਖੁਰਪਾ	ਫੁਲਕਾ	ਸੁਰਮਾ	ਕੁੜਤਾ
ਜੁਰਾਬ	ਗੁਲਾਬ	ਖੁਰਾਕ	ਕੁਰਸੀ	ਫੁਹਾਰਾ	ਛੁਹਾਰਾ

ਸੁਮਨ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਗਈ।

ਰੁਕ-ਰੁਕ ਹਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਹੀ ਫੁੱਲ ਸਨ।

ਇੱਕ ਕਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਬੀ ਗੁਲਾਬ ਸਨ।

ਸੁਮਨ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਲੱਗੀ।

ਪਾਣੀ ਲਾਉਂਦੀ-ਲਾਉਂਦੀ ਉਹ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਤਰ - ਤੁਰ
ਸਣ - ਸੁਣ
ਬਣ - ਬੁਣ
ਭਰ - ਭੂਰ

ਕੜੀ - ਕੁੜੀ
ਖਰਚ - ਖੁਰਚ
ਹਾਕਮ - ਹੁਕਮ
ਤਰਨਾ - ਤੁਰਨਾ

2. ਔਂਕੜ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ।

—	ਸ	ਹ	ਕ	ਲ	ਰ	ੜ
	ਦ	ਣ	ਪ	ਮ	ਗ	ਬ

ਉਦਾਹਰਨ: ਮੁੜ, ਗੁੜ ਆਦਿ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ: ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ।

3. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਏ ਔਂਕੜ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

ਪੜ੍ਹੋ

ਪੁਸਤਕ ਬੁਝਾਰਤ ਬੁਲਬੁਲ
ਫੁਲਕਾਰੀ ਕੁਦਰਤ

() ਦੁਲੈਂਕੜ

ਸੁਟ	ਬੁਟ	ਦੁਰ	ਰੁਪ	ਚੁਰੀ	ਮੁਲੀ
ਦੁਜੀ	ਤੁੜੀ	ਚੁਹੀ	ਆਲੁ	ਭਾਲੁ	ਚਾਕੁ
ਸੁਰਜ	ਪੁਰਬ	ਚੁਰਨ	ਸੁਰਤ	ਖਜੁਰ	ਸਕੁਲ
ਡਮਰੁ	ਉਰਜਾ	ਸੁਰਮਾ	ਕਤੁਰਾ	ਜ਼ਰੂਰੀ	ਕੁਹਣੀ

ਸਰੂਪ ਬੂਟ ਪਾ।

ਪੂਰਨ ਨਾਲ਼ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾ।

ਤਰਬੂਜ਼, ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਲਿਆ।

ਚਾਕੂ ਨਾਲ਼, ਤਰਬੂਜ਼ ਚੀਰ।

ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਵੀ ਚੀਰ।

ਤਰਬੂਜ਼ ਖਾ, ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਖਾ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਚਾਕ - ਚਾਕੂ
ਝਾੜ - ਝਾੜੂ
ਦਰੀ - ਦੂਰੀ
ਭਰਾ - ਭੂਰਾ

ਘਰ - ਘੂਰ
ਨਰ - ਨੂਰ
ਸੁਰ - ਸੂਰ
ਸੁਰਮਾ - ਸੂਰਮਾ

2. ਦੁਲੈਂਕੜ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ।

ਬ	ਚ	ਕ	ਪ	ਲ	ਜ
ਖ	ਰ	ਸ	ਮ	ਬ	ਟ

ਉਦਾਹਰਨ: ਚਾਕੂ, ਬਾਪੂਆਦਿ

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ: ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਓ।

3. ਦੁਲੈਂਕੜ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ:

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਪੜ੍ਹੋ

ਕਬੂਤਰ

ਸਕੂਟਰ

ਅਮਰੂਦ

ਜਾਦੂਗਰ

ਖੂਨਦਾਨ

() ਲਾਂ

ਬੇਰ	ਮੇਜ਼	ਸੇਬ	ਮੇਲਾ	ਸੇਵਾ	ਬੇਰੀ
ਢੇਰੀ	ਰੇਤੀ	ਖੇਤੀ	ਕੇਲੇ	ਪੇੜੇ	ਦੀਵੇ
ਵੇਲਣਾ	ਦੇਵਤਾ	ਸਲੇਟ	ਕਰੇਲਾ	ਹਨੇਰਾ	ਜਲੇਬੀ
ਵਛੇਰਾ	ਸਵੇਰਾ	ਬਨੇਰਾ	ਪਰਦੇ	ਹਵੇਲੀ	ਸਹੇਲੀ

ਮੇਲੇ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।
 ਹਰਨੇਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਗਿਆ।
 ਉਸ ਨੇ ਸੇਬ ਅਤੇ ਕੇਲੇ ਖ਼ਰੀਦੇ।
 ਉਸ ਨੇ ਜਲੇਬੀਆਂ ਤੇ ਪੇੜੇ ਵੀ ਖ਼ਰੀਦੇ।
 ਫਿਰ ਝੂਲੇ 'ਤੇ ਝੂਟੇ ਲਏ।
 ਨੇੜੇ ਹੀ ਮਦਾਰੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
 ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖ ਕੇ
 ਹਰਨੇਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਘਰ ਮੁੜ ਆਇਆ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਦਰ - ਦੇਰ

ਤਾਰ - ਤਾਰੇ

ਰਲ - ਰੇਲ

ਕਲਾ - ਕੇਲਾ

ਦਸ - ਦੇਸ

ਨਕਲ - ਨਕੇਲ

ਮਜ਼ਾ - ਮੇਜ਼

ਵਤਨ - ਵੇਤਨ

2. ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

3. ਲਾਂਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

ਪੜ੍ਹੋ

ਥਾਣੇਦਾਰ

ਠੇਕੇਦਾਰ

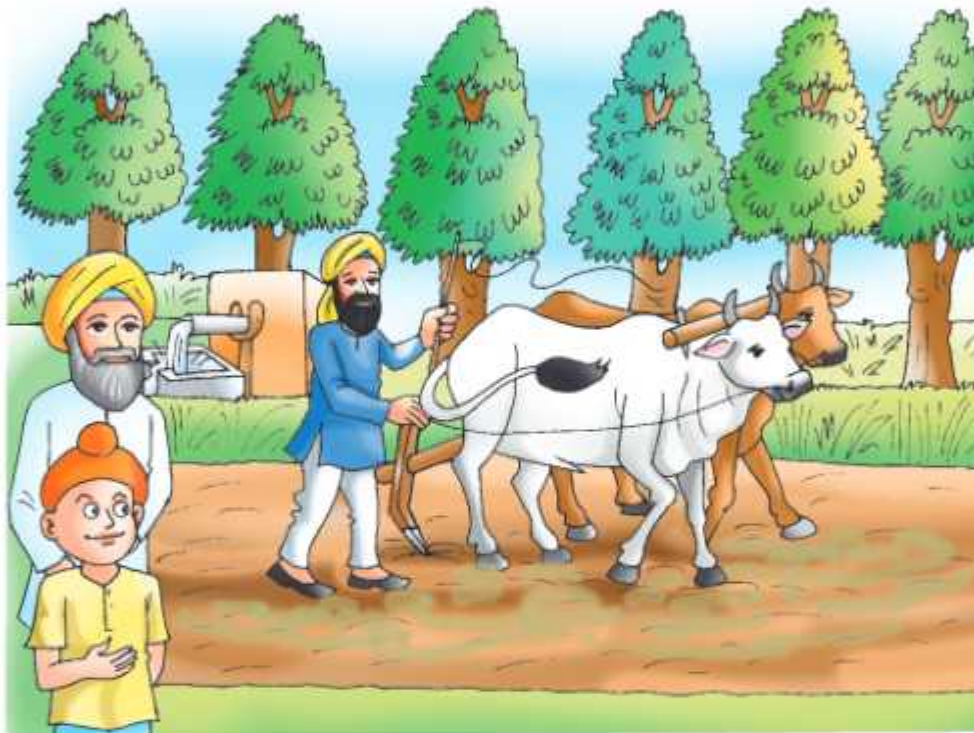
ਸੂਬੇਦਾਰ

ਸੇਵਾਦਾਰ

ਪੇਚਕਸ

() ਦੁਲਾਵਾਂ

ਪੈਰ	ਮੈਚ	ਭੈਣ	ਵੈਦ	ਵੈਰ	ਪੈਸਾ
ਥੈਲਾ	ਮੈਦਾ	ਕੈਦੀ	ਵੈਰੀ	ਮੈਲੀ	ਪੈਲੀ
ਪੈਦਲ	ਐਨਕ	ਮੈਡਮ	ਬੈਠਕ	ਪੈਕਟ	ਮੈਦਾਨ
ਹੈਰਾਨ	ਜ਼ਬਰਾ	ਕੋਮਰਾ	ਸੈਨਿਕ	ਸਫ਼ੈਦਾ	ਬੈਟਰੀ

ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।

ਕਰਨੈਲ ਅਪਣੇ ਚਾਚੇ ਨਾਲ ਪੈਲੀ ਵੇਖਣ ਗਿਆ।

ਕਰਨੈਲ ਦਾ ਭਰਾ ਜਰਨੈਲ ਹਲ ਵਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪੈਲੀ ਦੇ ਚਾਚੇ ਪਾਸੇ ਸਫ਼ੈਦੇ ਸਨ।

ਨੇੜੇ ਹੀ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦੇ ਚੁਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਤਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਪਰ - ਪੈਰ
ਸਰ - ਸੈਰ
ਵਰ - ਵੈਰ
ਮਲ - ਮੈਲ

ਕਦੀ - ਕੈਦੀ
ਮਦਨ - ਮੈਦਾਨ
ਕਮਰਾ - ਕੈਮਰਾ
ਫਸਲ - ਫੈਸਲਾ

2. ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

3. ਦੁਲਾਵਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

ਪੜ੍ਹੋ

ਐਤਵਾਰ

ਲਾਲਟੈਣ

ਨਿਰਵੈਰ

ਸੁਖਚੈਨ

ਫਰਨੈਲ

() ਹੋੜਾ

ਮੋਰ	ਢੋਲ	ਨੋਟ	ਤੋਤਾ	ਘੋੜਾ	ਮੋਟਾ
ਰੋਟੀ	ਸੋਟੀ	ਤੋਰੀ	ਚੋਰੀ	ਬੋਰੀ	ਕੋਟੀ
ਬੋਤਲ	ਦੋਸਤ	ਭੋਜਨ	ਬੋਹੜ	ਸਟੋਰ	ਸਮੋਸਾ
ਸੋਹਣਾ	ਟੋਕਰੀ	ਮੋਰਨੀ	ਲੋਹੜੀ	ਕੋਇਲ	ਰਸੋਈ

ਮੋਹਨ ਤੇ ਸੋਹਨ ਚਿੜੀਆ-ਘਰ ਦੇਖਣ ਗਏ।
 ਚਿੜੀਆ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰਨ ਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਸਨ।
 ਉੱਥੇ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਸਨ।
 ਤੋਤੇ ਅਤੇ ਚਕੋਰ ਵੀ ਸਨ।
 ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੋਰ ਪੈਲ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।
 ਰੁੱਖ ਉੱਤੇ ਕੋਇਲ ਕੂ-ਕੂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।
 ਦਰਿਆਈ ਘੋੜਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਸੀ।
 ਮੋਹਨ ਤੇ ਸੋਹਨ ਚਿੜੀਆ-ਘਰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਤਲ - ਤੋਲ
ਡਰ - ਡੋਰ
ਘੜਾ - ਘੋੜਾ
ਪਤਾ - ਪੋਤਾ

ਮਟਰ - ਮੋਟਰ
ਭਜਨ - ਭੋਜਨ
ਕਮਲ - ਕੋਮਲ
ਦਸਤ - ਦੋਸਤ

2. ਹੇਠਾਂ ਮਾਤਰਾ ਲਾਓ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਨਟ ਬਰੀ ਢਲ ਘੜਾ ਮਰ

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

3. ਹੇਠਾਂ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਪੜ੍ਹੋ

ਅਖਰੋਟ ਸਰੋਵਰ ਸੋਮਵਾਰ
ਮਨੋਹਰ ਖਰਗੋਸ਼

(ੴ) ਕਨੌੜਾ

ਦੜ	ਫੜ	ਚੜ	ਪੜਾ	ਅੱਖਾ	ਚੜਾ
ਕੱਲੀ	ਫੜੀ	ਟੜੀ	ਕੜੀ	ਪੜੀ	ਚੜੀ
ਨੱਕਰ	ਅੱਰਤ	ਮੱਸਮ	ਚੱਧਰੀ	ਨੱਕਰੀ	ਜੱਹਰੀ
ਤੌਲੀਆ	ਹੱਥੜੀ	ਕੱਚਰੀ	ਪੱਕੜਾ	ਲਾਹੌਰ	ਖਿਡੌਣਾ

ਦੇਖੋ ਫੜੀ ਚਾਚਾ ਆਇਆ।
 ਖੇਡਣ ਲਈ ਖਿਡੌਣੇ ਲਿਆਇਆ।
 ਖਾਣ ਲਈ ਪੱਕੜੇ ਲਿਆਇਆ।
 ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਬਖੌਰ ਦੌੜੇ ਆਏ।
 ਗੌਰੀ ਵੀ ਸੁਣ ਕੇ ਦੌੜੀ ਆਈ।
 ਸਭ ਨੇ ਰਲ਼-ਮਿਲ਼ ਰੌਣਕ ਲਾਈ।

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਘੋਲ	-	ਘੋਲ	ਸਾਦਾ	-	ਸੌਦਾ
ਕਣ	-	ਕੌਣ	ਕੜਾ	-	ਕੌੜਾ
ਕੜੀ	-	ਕੌੜੀ	ਸ਼ੱਕ	-	ਸ਼ੌਕ
ਭਰਾ	-	ਭੌਰਾ	ਆਕੜ	-	ਔਕੜ

2. ਕਨੌੜਾ ਮਾਤਰਾ ਲਾਓ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਕੜੀ ਦੜ ਚਲ ਕਣ ਟਫ਼ੀ

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

3. ਕਨੌੜਾ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਪੜ੍ਹੋ

ਪਸਤੌਲ ਨੌਜਵਾਨ ਹੌਲਦਾਰ
ਚੌਕੀਦਾਰ ਚਮਕੌਰ

() ਅਧਕ

ਅੱਖ	ਹੱਥ	ਮੱਝ	ਕੱਦ	ਪੱਖਾ	ਰੱਸਾ
ਚੱਕੀ	ਵੱਛੀ	ਕੱਚੀ	ਦੁੱਧ	ਪੁੱਤ	ਰੁੱਖ
ਲੱਕੜ	ਮੱਛਰ	ਬੱਦਲ	ਛੱਪੜ	ਪੱਥਰ	ਢੱਕਣ
ਮਿੱਤਰ	ਤਿੱਤਰ	ਬੱਕਰੀ	ਰੱਖੜੀ	ਫੁੱਫੜ	ਪੁੱਤਰ

ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਗੱਜਣ ਦੋਵੇਂ ਪੱਕੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ।
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਛੱਪੜ ਹੈ।
ਬੱਦਲ ਬਰਸਣ ਨਾਲ ਛੱਪੜ ਨੱਕੋ-ਨੱਕ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਗੱਜਣ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਛੱਪੜ ਵਿੱਚ ਤਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
ਇਹ ਮੱਝਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਜਗ - ਜੱਗ

ਦਸ - ਦੱਸ

ਭਲਾ - ਭੱਲਾ

ਬਦਲ - ਬੱਦਲ

ਸਤ - ਸੱਤ

ਸਤਰ - ਸੱਤਰ

ਪਤਾ - ਪੱਤਾ

ਤਕੜੀ - ਤੱਕੜੀ

2. ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

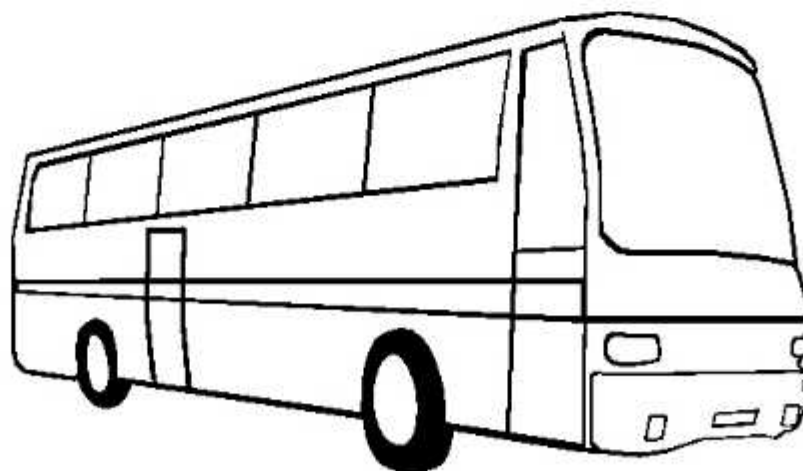
(ਕਬੱਡੀ, ਚੱਕੀ, ਮਿੱਤਰ)

(ੳ) ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਗੱਜਣ ਦੋਵੇਂ ਪੱਕੇ _____ ਹਨ।

(ਅ) ਮੇਰੇ ਪਾਪਾ ਕਣਕ ਪਿਹਾਉਣ ਲਈ _____ ਉੱਤੇ ਗਏ।

(ੲ) ਬੱਚੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ _____ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ।

3. ਰੰਗ ਭਰੋ:

(') ਟਿੱਪੀ

ਅੰਬ	ਰੰਗ	ਖੰਡ	ਅੰਗ	ਹੰਸ	ਝੰਡਾ
ਡੰਡਾ	ਗੰਢਾ	ਪੰਛੀ	ਮੰਜੀ	ਮੰਡੀ	ਘੰਟੀ
ਸੰਗਤ	ਜੰਗਲ਼	ਕੰਬਲ਼	ਅੰਗੂਰ	ਇੰਜਣ	ਪਿੰਜਰਾ
ਸੰਤਰੀ	ਪੰਜਾਬੀ	ਸੁੰਦਰ	ਲੂੰਬੜੀ	ਘੁੰਗਰੂ	ਪੰਘੁੜਾ

ਅੰਜੂ ਤੇ ਮੰਜੂ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠੀਆਂ।
 ਉਹਨਾਂ ਮੂੰਹ ਧੋ ਕੇ ਦੰਦ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੇ।
 ਫਿਰ ਉਹ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਗਈਆਂ।
 ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਪੰਛੀ ਬੈਠੇ ਸਨ।
 ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੁੰਝਾਂ ਅਤੇ ਖੰਭ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ।
 ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਬ ਅਤੇ ਅੰਗੂਰ ਖਾਧੇ।

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਰਗ	-	ਰੰਗ	ਸਤ	-	ਸੰਤ
ਘਟਾ	-	ਘੰਟਾ	ਹੱਸ	-	ਹੰਸ
ਨਗ	-	ਨੰਗ	ਅੱਗ	-	ਅੰਗ
ਬਦ	-	ਬੰਦ	ਬਗਲਾ	-	ਬੰਗਲਾ

2. ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਚੁੰਝਾਂ, ਮੰਜੂ, ਅੰਬਾਂ)

(ੳ) ਅੰਜੂ ਅਤੇ _____ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠੀਆਂ।

(ਅ) ਉਹ _____ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਗਈਆਂ।

(ੲ) ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ _____ ਅਤੇ ਖੰਭ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ।

3. ਟਿੱਪੀ (') ਲਗਾਖਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ :

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

4. ਟਿੱਪੀ ਲਗਾਖਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਲਿਖਤ :

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

(.) ਬਿੰਦੀ

ਡਾਂਗ	ਆਂਡਾ	ਤਾਰਾਂ	ਕਾਰਾਂ	ਪੀਂਘ	ਮੀਂਹ
ਤੀਆਂ	ਗੇਂਦ	ਪੈਂਡਾ	ਕੈਂਚੀ	ਪੈਂਤੀ	ਸੈਂਤੀ
ਬਾਂਦਰ	ਝਾਂਜਰ	ਉਂਗਲ	ਬਰਾਂਡਾ	ਪਰਾਂਦੀ	ਗੁਆਂਢੀ
ਛੁੱਟੀਆਂ	ਮੱਖੀਆਂ	ਕੁੜੀਆਂ	ਚੂੜੀਆਂ	ਚਿੜੀਆਂ	ਗਿਆਰਾਂ

ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
 ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਤੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਕੁੜੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਪਿੱਪਲਾਂ ਉੱਤੇ ਪੀਂਘਾਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਕੁੜੀਆਂ ਪੀਂਘਾਂ ਝੂਟਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਸਭ ਰਲ਼-ਮਿਲ਼ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਗਾ - ਗਾਂ

ਕਿੱਲਾ - ਕਿੱਲਾਂ

ਬਾਗ਼ - ਬਾਂਗ

ਵਾਗ - ਵਾਂਗ

ਸੌਦਾ - ਸੌਂਦਾ

ਜਾਚ - ਜਾਂਚ

ਸਾਗ - ਸਾਂਗ

ਰੁੱਖਾ - ਰੁੱਖਾਂ

2. ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

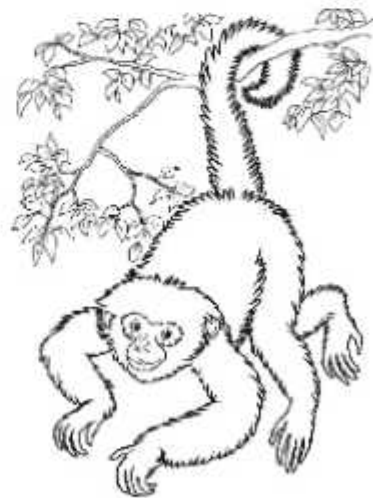
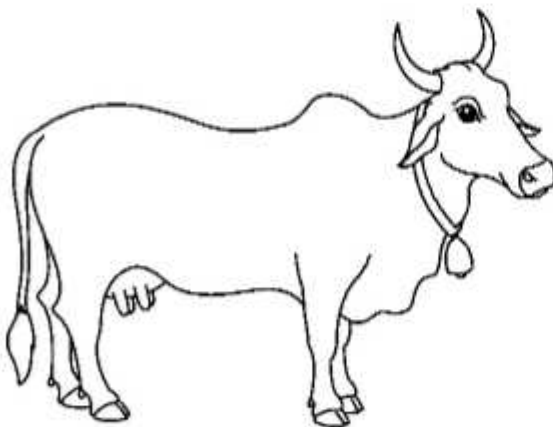
(ਪੌਂਘਾਂ, ਚੂੜੀਆਂ, ਕੁੜੀਆਂ)

(ੳ) _____ ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

(ਅ) ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ _____ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

(ੲ) ਪਿੱਪਲਾਂ ਉੱਤੇ _____ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

3. ਰੰਗ ਭਰੋ

(਼) ਪੈਰੀਂ ਹਾਹਾ

ਕੱਲ੍ਹ

ਹੜ੍ਹ

ਥੜ੍ਹਾ

ਤੀਲ੍ਹਾ

ਸਰ੍ਹੋਂ

ਚਰ੍ਹੀ

ਠੇਲ੍ਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ

ਪੜ੍ਹਨਾ

ਆਲ੍ਹਣਾ

ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ

ਮੁੜ੍ਹਕਾ

ਕਾੜ੍ਹਨੀ

ਚੜ੍ਹਨਾ

ਮੜ੍ਹਨਾ

ਬੰਨ੍ਹਣਾ

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵੇਲ਼ਾ ਹੈ।

ਮਾਂ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਕੋਲ਼ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੀ ਹੈ।

ਉਸ ਨੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਰਿੰਨ੍ਹਿਆ।

ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਪਕਾਈ।

ਨੇੜੇ ਹੀ ਕਾੜ੍ਹਨੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਕੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਮੂੜ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਰੋਟੀ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਮੈਨੂੰ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਸੁਆਦ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਚਰੀ	ਚਰੀ
ਗੱਲ	ਗੱਲੂ

ਵਰ	ਵਰੁ
ਫੜ	ਫੜੁ

2. ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

ਕਿ + ਲੁ	=	
ਪੀ + ਝੀ	=	
ਆ + ਲੁ + ਣਾ	=	
ਅ + ਨ + ਪ + ਝ	=	

3. ਪੈਰੀਂ ਹਾਹਾ () ਲਾ ਕੇ ਲਿਖੋ :

ਚਰੀ -		ਵਰ -	
ਗੱਲ -		ਫੜ -	

4. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- ਮਾਂ _____ 'ਤੇ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਂਦੀ ਹੈ। (ਚੁੱਲ੍ਹੇ/ਭਾਂਡੇ)
- ਅਸੀਂ _____ ਦਾ ਸਾਗ ਖਾਧਾ। (ਗੋਭੀ/ਸਰ੍ਹੋਂ)
- ਮੈਂ _____ ਉੱਤੇ ਬੈਠੀ ਹਾਂ। (ਪੌੜੀ/ਪੀੜੀ)
- ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਬੜਾ _____ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਮਜ਼ਾ/ਮੁੜਕਾ)

(ਪੈਰੀਂ ਰਾਰਾ)

ਤੇਲ	ਤੇੜ	ਪੈੱਸ	ਗੰਥ
ਪਸ਼ਨ	ਪਧਾਨ	ਪਭਾਤ	ਤੇਹਠ
ਪਿਥਵੀ	ਪਾਚੀਨ	ਕਿਕਟ	ਪਸਿੱਧ
ਪਾਇਮਰੀ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	ਟੈਂਕਟਰ	ਟਾਂਜਿਸਟਰ

ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇਖਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਈਆਂ।

ਉਹ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਟੈਂਕਟਰ-ਟਾਲੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗਈਆਂ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ।

ਫਿਰ ਉਹ ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਮੰਦਰ ਗਏ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੱਲਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵੀ ਦੇਖਿਆ।

ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਤੇਲ	ਤੋਲ
ਤਹਿ	ਤ੍ਹਿ

ਟੱਕ	ਟੁੱਕ
ਕਰਮ	ਕੁਮ

2. ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

ਗ੍ਰੰ + ਥ = _____

ਟ੍ਰੰ + ਕ = _____

ਪ੍ਰੰ + ਸ = _____

ਪ੍ਰ + ਸ਼ + ਨ = _____

3. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

1. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ _____ ਵਿਖੇ ਹੈ।
(ਜਲੰਧਰ/ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

2. _____ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਖੇਡਦੇ ਹਾਂ। (ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ/ਸਵੇਰ)

3. ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਘਾਹ ਉੱਤੇ _____ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਤੇਲ/ਤੋਲ)

4. ਆਟਾ _____ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੈ। (ਪੇਟੀ/ਡੁੱਮ)

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਸ਼ੇਰ

ਘੋੜਾ

ਬਾਂਦਰ

ਕੁੱਤਾ

ਊਠ

ਹਾਥੀ

ਬਿੱਲੀ

ਚੀਤਾ

ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਮਟਰ

ਗਾਜਰ

ਗੋਭੀ

ਬੈਂਗਣ

ਟਮਾਟਰ

ਭਿੰਡੀ

ਕਰੇਲਾ

ਪੇਠਾ

ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਲਾਲ

ਪੀਲਾ

ਹਰਾ

ਨੀਲਾ

ਅਸਮਾਨੀ

ਜਾਮਣੀ

ਸੰਤਰੀ

ਭੂਰਾ

ਫਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਸੇਬ

ਅੰਬ

ਸੰਤਰਾ

ਅਨਾਰ

ਅੰਗੂਰ

ਕੇਲਾ

ਪਪੀਤਾ

ਅਨਾਨਾਸ

ਅਭਿਆਸ

ਗਾਂ	ਸ਼ੇਬ	ਲਾਲ	ਗੋਭੀ	ਅੰਗੂਰ	ਬਾਂਦਰ	ਆਲੂ
ਪੀਲਾ	ਸੰਤਰੀ	ਕਿਰਨ	ਗਾਜਰ	ਚੀਤਾ	ਚਿੱਟਾ	ਅਮਰੂਦ
ਕੇਲਾ	ਮੂਲੀ	ਚੀਕੂ	ਮਟਰ	ਕਾਲਾ	ਹਾਥੀ	ਅੰਬ
ਟਮਾਟਰ	ਸ਼ੇਰ	ਜਾਮਣੀ	ਬਿੱਲੀ	ਹਰਾ	ਸੰਤਰਾ	ਬੈਂਗਣ

ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਣ ਕਰੋ :

ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਫਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ

ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ

- ਮੇਰਾ ਨਾਂ _____ ਹੈ।
- ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ _____ ਹੈ।
- ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ _____ ਹੈ।
- ਮੈਂ _____ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ।
- ਮੇਰੀ ਉਮਰ _____ ਸਾਲ ਹੈ।
- ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ _____ ਹੈ।
- ਮੈਂ _____ ਵਿਖੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ॥

ਪਾਠ-1

ਮੇਰੀ ਮਾਂ

ਪਿਆਰੀ-ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ,
ਠੰਢੀ-ਮਿੱਠੀ ਇਸ ਦੀ ਛਾਂ।
ਕਿੰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਲਾਡ ਲਡਾਉਂਦੀ,
ਕੁੱਛੜ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਖੂਬ ਖਿਡਾਉਂਦੀ।
ਲੋਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੁਆਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ,

ਗਾ-ਗਾ ਗੀਤ ਜਗਾਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ।
 ‘ਚਿੜੀ, ਕਬੂਤਰ’, ‘ਅਹੁ ਏ ਕਾਂ,’
 ਮੁੜ-ਮੁੜ ਦੱਸਿਆ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਨਾਂ।
 ਜਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ,
 ਮਾਂ ਤੋਂ ਗੂੜੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾ।

ਮਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕਾਵਾਂ ?
 ਹਰ ਪਲ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਾਂ।
 ਦੱਸੀਆਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ
 ਉਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੱਲਾਂ।
 ਹਰ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਉੱਚਾ,
 ‘ਮਾਂ’ ਸ਼ਬਦ ਜਿਉਂ ਡਾਢਾ ਸੁੱਚਾ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੁੱਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :—

- (ੳ) ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ?
- (ਅ) ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?
- (ੲ) ਕੁੱਛੜ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਕੌਣ ਖਿਡਾਉਂਦੀ ਹੈ?
- (ਸ) ਮਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ?

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ੳ) ਕਿੰਨਾ ਮੈਨੂੰ _____ ਲਡਾਉਂਦੀ। (ਕੁੱਛੜ / ਲਾਡ)
- (ਅ) ਜਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ _____ ਦੀ ਛਾਂ। (ਰੁੱਖ / ਚਿੜੀ)
- (ੲ) ਹਰ ਪਲ ਆਪਣਾ _____ ਝੁਕਾਵਾਂ। (ਸੀਸ / ਲੋਰੀਆਂ)
- (ਸ) ਦੱਸੀਆਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ _____ ਗੱਲਾਂ। (ਚੰਗੀਆਂ / ਮੰਦੀਆਂ)
- (ਹ) 'ਮਾਂ' ਸ਼ਬਦ ਜਿਉਂ ਡਾਢਾ _____। (ਸੁੱਚਾ / ਉੱਚਾ)

3. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

- ਚਿੜੀ = ਚਿੜੀਆਂ
- ਲੋਰੀ = _____
- ਚੰਗੀ = _____
- ਪਿਆਰੀ = _____

4. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :—

- (ੳ) ਪਿਆਰੀ – ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ,
ਠੰਢੀ-ਮਿੱਠੀ _____
- (ਅ) ਲੋਰੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਸੁਆਉਂਦੀ ਮੈਨੂੰ,
ਗਾ-ਗਾ ਗੀਤ _____

5. ਸੁੰਦਰ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ :—

ਪਿਆਰੀ-ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ,

ਠੰਢੀ-ਮਿੱਠੀ ਇਸ ਦੀ ਛਾਂ।

7. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕੰਨਾਂ (ੴ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਅਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖੋ।

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਸਪਰਸ਼ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਨਜਾਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

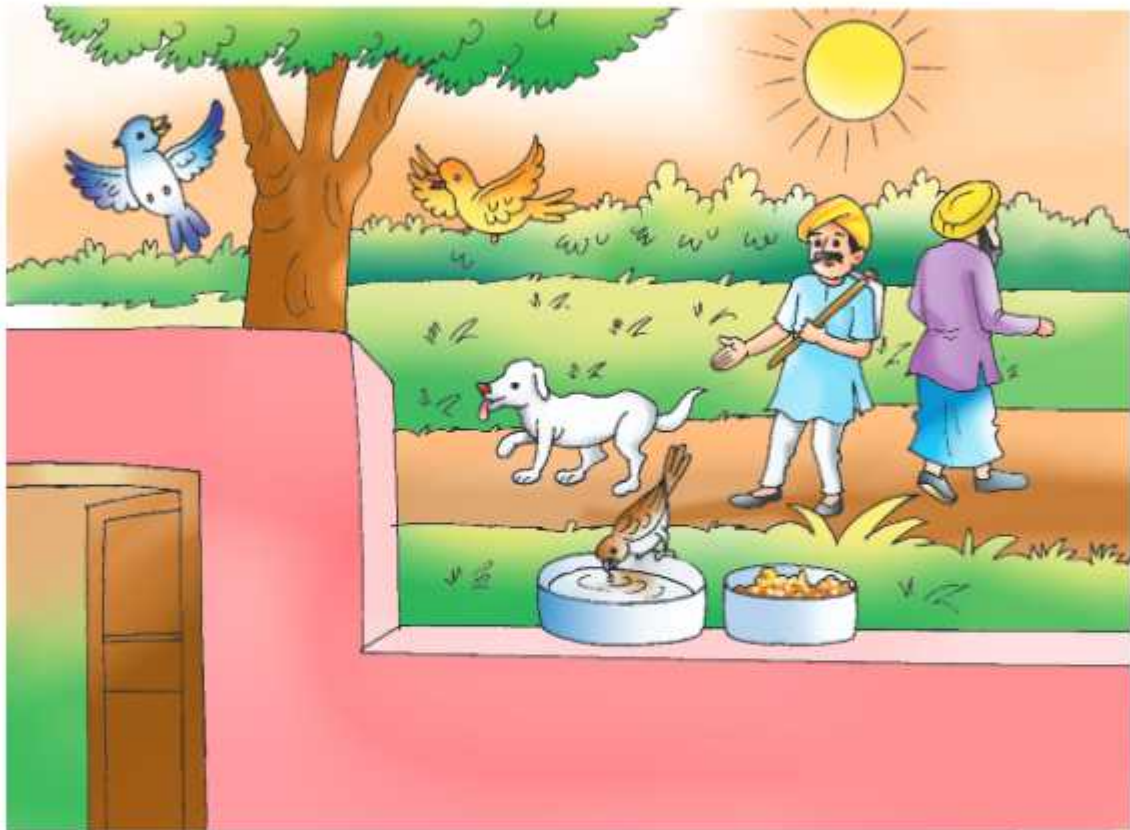

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜੁਥਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਓ।

ਪਾਠ-2

ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ

ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ,
ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਮਿਟਿਆ ਹਨੇਰਾ।
ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀ ਜਾਗੇ,
ਰੋਣਕ ਹੋਈ ਲਾਗੇ-ਚਾਗੇ।
ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰਾ,
ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ ਨੇ ਹਾਲੀ,
ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਪਾਲੀ।
ਚਾਨਣ ਪਾਇਆ ਹਰ ਘਰ ਫੇਰਾ,
ਜਾਗੋ! ਜਾਗੋ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਠੰਢੀ-ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਪਈ ਚੱਲੇ,
ਸੁੱਤੇ ਰਹਿਣਾ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੇ?
ਜਾਗੋ ਹੁਣ ਸੌਂ ਲਿਆ ਬਥੇਰਾ,
ਜਾਗੋ! ਜਾਗੋ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੀ ਨਾ ਜਾਗੇ,
ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ।
ਕੰਮ ਕਰੋ, ਨਾ ਕਰੋ ਅਵੇਰਾ,
ਜਾਗੋ! ਜਾਗੋ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਜਾਗੇ?

ਸ਼ੇਰ ਪੰਛੀ ਖੇਤ

(ਅ) ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਚੱਲ ਪਏ?

ਹਾਲੀ ਘੁਮਿਆਰ ਚੋਰ

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਵਿੱਚ _____ ਜਾਗੇ,	(ਪੰਛੀ / ਜਾਨਵਰ)
_____ ਹੋਈ ਲਾਗੇ-ਚਾਗੇ।	(ਰੋਣਕ / ਸਵੇਰਾ)
(ਅ) ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ ਨੇ _____	(ਹਾਲੀ / ਸਿਪਾਹੀ)
_____ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਪਾਲੀ।	(ਪਸ਼ੂਆਂ / ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ)
(ੲ) ਜਾਗੋ! ਜਾਗੋ! ਹੋਇਆ _____	(ਸਵੇਰਾ / ਹਨੇਰਾ)
_____ ਚੜ੍ਹਿਆ ਮਿਟਿਆ ਹਨੇਰਾ।	(ਸੂਰਜ / ਤਾਰਾ)

3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ, ਜਿਵੇਂਕਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸਵੇਰਾ	ਚੁਫੇਰਾ
ਲਾਗੇ	ਹਨੇਰਾ
ਹਾਲੀ	ਚਾਗੇ
ਚਾਰ	ਪਾਲੀ

4. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ:

ਹਾਲੀ- ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ

ਲਾਗੇ-ਨੇੜੇ

ਪਾਲੀ - ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ

ਅਵੇਰਾ-ਦੇਰ

5. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ਼ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

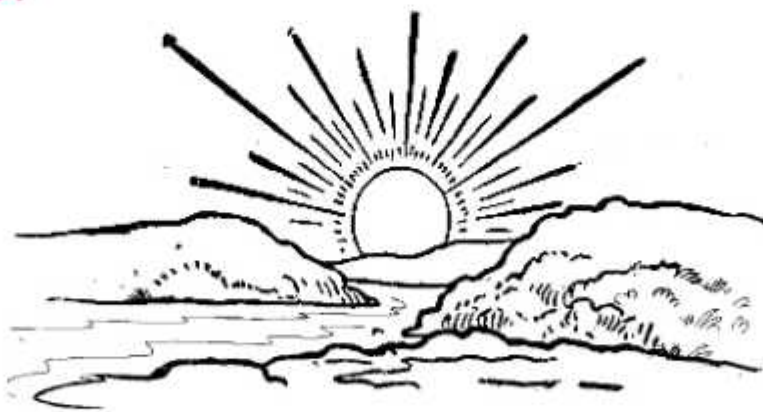
(ਅ) ਸਵੇਰ ਸਮੇਂ ਹਵਾ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

6. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਜਾਗੋ ਹੁਣ ਸੌਂ ਲਿਆ ਬਥੇਰਾ,

ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

7. ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੂੜੇਦਾਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਪਾਠ-3

ਮਨ ਦਾ ਡਰ

ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ।

ਬਾਲਕ ਮੋਹਨਦਾਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬਾਹਰ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਹਵਾ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਬੁਝ ਗਈ।

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੇ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚਮਕਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਕੋਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ।

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ, “ਭੂਤ-ਭੂਤ!” ਉਹ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਭੱਜਿਆ।

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਰੰਭਾ ਮਿਲ ਪਈ।

ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਮੋਹਨ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਤੂੰ ਭੱਜ ਕਿਉਂ ਰਿਹਾ ਏਂ?”

“ਰੰਭਾ ਮਾਈ! ----- ਭੂਤ!” ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।

ਰੰਭਾ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ, “ਮੋਹਨ! ਚੱਲ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ਼ ਤੁਰ।”

ਦੋਵੇਂ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ।

ਰੰਭਾ ਨੇ ਲਾਲਟੈਣ ਜਗਾਈ।

“ਮੋਹਨ, ਦਿਖਾ ਕਿੱਥੇ ਐ, ਭੂਤ?”

ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਿੱਲੀ ਬੈਠੀ ਸੀ।

ਚਮਕਦੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਸਨ।

ਰੰਭਾ ਨੇ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਉੱਥੇ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ਼ ਕੱਪੜੇ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜੇ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ। ਰੰਭਾ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ।

ਰੰਭਾ ਬੋਲੀ, “ਮੋਹਨ, ਲੈ, ਭੱਜ ਗਿਆ, ਭੂਤ।”

ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਭੂਤ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬੱਚੇ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਬਾਲਕ ਕੌਣ ਸੀ?

ਇਸ ਬਾਲਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਮੋਹਨਦਾਸ ਕਰਮਚੰਦ ਗਾਂਧੀ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਕਿਸ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਮੋਹਨਦਾਸ ਸੀ?

ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ

(ਅ) ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ਼ ਕੀ ਟੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ?

ਘੰਟੀ ਬਾਲਟੀ ਲਾਲਟੈਣ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗ਼ਲਤ (x) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ੳ) ਬਾਲਕ ਮੋਹਨਦਾਸ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ।

(ਅ) ਹਵਾ ਨਾਲ਼ ਕਮਰੇ ਦੀ ਲਾਲਟੈਣ ਬੁਝ ਗਈ।

(ੲ) ਬਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

(ਸ) ਸੋਹਣੇ ਕਬੂਤਰ ਉਡਾਰੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਹ) ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ਼ ਡੋਰ ਟੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ।

(ਕ) ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

3. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) _____ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਗਈ।

(ਰੰਭਾ / ਭੂਤ)

(ਅ) ਰੰਭਾ ਨੇ _____ ਜਗਾਈ।

(ਲਾਲਟੈਣ / ਮੋਮਬੱਤੀ)

(ੲ) ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ _____ ਬੈਠੀ ਸੀ।

(ਬਿੱਲੀ / ਭੂਤ)

(ਸ) ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ _____ ਹਿੱਲ ਰਹੇ ਸਨ।

(ਕੱਪੜੇ / ਰੁੱਖ)

(ਹ) _____ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਆਦਮੀ / ਭੂਤ)

4. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋਇਆ?

(ਅ) ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੂੰ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਮਿਲਿਆ?

(ੲ) ਮੋਹਨਦਾਸ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕੀ ਕਿਹਾ?

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਕਮਰਾ : ਕਮਰੇ

ਹਨੇਰਾ : _____

ਕੱਪੜਾ : _____

ਬਰਾਂਡਾ : _____

ਨੌਕਰਾਣੀ : ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ

ਖਿੜਕੀ : _____

ਬਿੱਲੀ : _____

6. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਏ ਲਾਂਭੇ () ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

7. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਭੂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਭੂਤ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੂਤਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਹਿਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੇ।

ਇੱਕ ਸੀ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ

ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਇੱਕ ਘੜਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਈਆ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਘੜਾ ਚੁੱਕ ਲਏ। ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਘੜੇ ਨੂੰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, “ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਰੁਪਈਆ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੈਂ ਮੁਰਗੀ ਖਰੀਦਾਂਗਾ।”

ਜਦ ਉਹ ਮੁਰਗੀ ਚੂਚੇ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ
ਬੱਕਰੀ ਲਵਾਂਗਾ।

ਫਿਰ ਉਹ ਬੱਕਰੀ ਮੇਮਣੇ ਦੇਵੇਗੀ।

ਉਹਨਾਂ ਮੇਮਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਗਊ ਲਵਾਂਗਾ।

ਫਿਰ ਉਹ ਗਊ ਵੱਛੇ-ਵੱਛੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਮੱਝ ਖਰੀਦਾਂਗਾ।

ਉਹ ਮੱਝ ਕੱਟੇ-ਕੱਟੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਇੱਕ ਘੋੜੀ ਲਵਾਂਗਾ।

ਉਹ ਘੋੜੀ ਵੀ ਵਛੇਰੇ-ਵਛੇਰੀਆਂ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ
ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਵਾਂਗਾ।

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਵੇਗੀ।

ਮੇਰੇ ਘਰ ਬੱਚੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਧੇਗਾ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬੈਠਕ ਬਣਵਾਵਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇਗਾ।

ਉਹ ਕਹੇਗਾ, “ਬਾਪੂ ਜੀ! ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਓ।”

ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਗੁੱਝਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬੋਲਾਂਗਾ-----

“ਚੱਲ! ਪਰੇ ਹਟ-----!”

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਘੜਾ ਸਿਰ ਤੋਂ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਘੜੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਤਦ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਬੋਲਿਆ, “ਤੂੰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਘੜੇ ਲਈ ਰੋਂਦਾ ਹੈਂ ... ਦੇਖ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ... ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?”

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ਬ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ?

ਪਿੰਡ ਬਜ਼ਾਰ ਖੇਤ

(ਭ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਨੇ ਰੁਪਈਏ ਦਾ ਕੀ ਖਰੀਦਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ?

ਮੁਰਗੀ ਬੱਕਰੀ ਗਊ

(ੲ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਆਪਣੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕੀ ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ?

ਪੀੜੀ ਮੰਜਾ ਬੈਠਕ

2. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ?

(ਅ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੀ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ?

(ੲ) ਸ਼ੇਖਚਿਲੀ ਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੀਆਂ ਵੇਚ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ?

(ਸ) ਘੜੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਿਉਂ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ?

3. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਮੁਰਗਾ - ਮੁਰਗੀ

ਵੱਡੀ -

ਬੱਕਰੀ -

ਲੜਕੀ -

ਘੋੜੀ -

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ, ਜਿਵੇਂਕਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਮੁਰਗੀ	ਵਛੇਰੇ-ਵਛੇਰੀਆਂ
ਬੱਕਰੀ	ਕੱਟੇ-ਕੱਟੀਆਂ
ਗਊ	ਚੂਚੇ
ਮੱਝ	ਮੇਮਣੇ
ਘੋੜੀ	ਵੱਛੇ-ਵੱਛੀਆਂ

5. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਹਾਰੀ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਲੇ ਅੱਠ-ਅੱਠ ਸ਼ਬਦ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

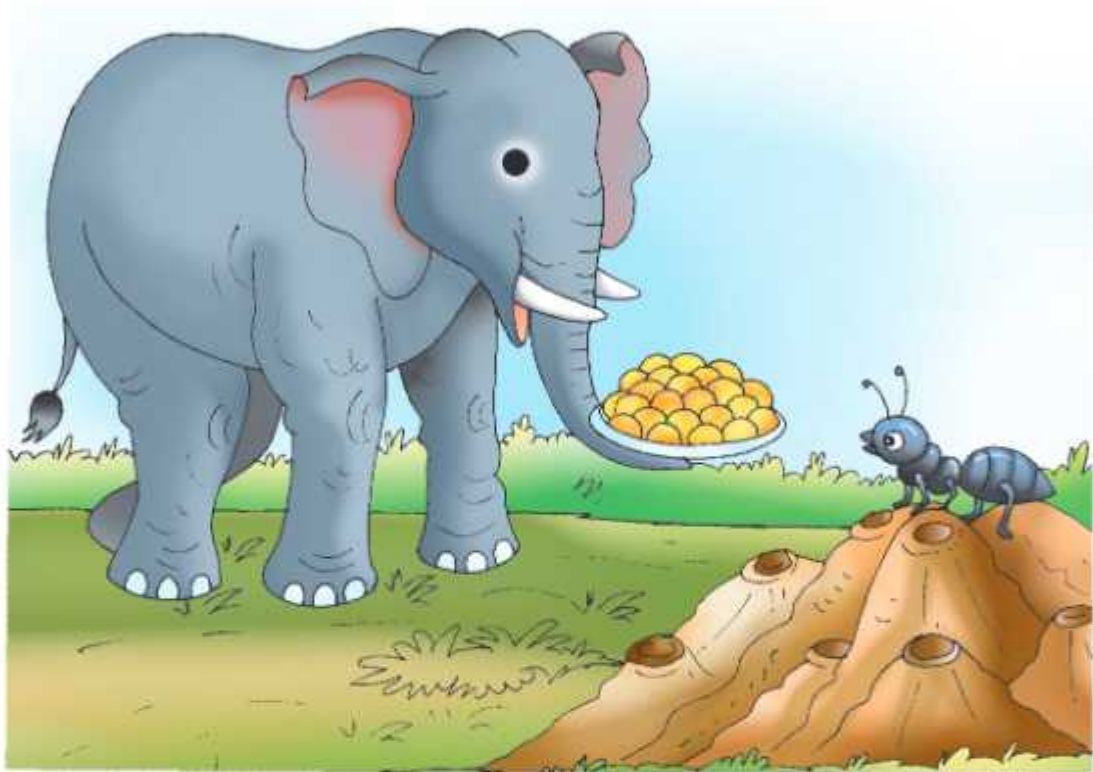
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰੋਗੇ?

ਕੀੜੀ ਤੇ ਹਾਥੀ

ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ
ਹਾਥੀ ਆਇਆ।
ਲੱਡੂਆਂ ਦਾ ਭਰ,
ਥਾਲ ਲਿਆਇਆ।

ਪੀਲੇ-ਪੀਲੇ,
ਲੱਡੂ ਮਿੱਠੇ।
ਐਨਕ ਲਾ ਕੇ,
ਕੀੜੀ ਡਿੱਠੇ।

ਥਾਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ,
ਕੀੜੀ ਨੱਸੀ।
ਕੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ,
ਗੱਲ ਜਾ ਦੱਸੀ।

ਲੱਭੂ ਖਾ ਕੇ,
ਥਾਲੀ ਮੋੜੀ।
ਕੀੜੀ ਨੇ ਇੱਕ,
ਕਵਿਤਾ ਜੋੜੀ।

ਕਵਿਤਾ ਸੁਣ ਕੇ,
ਹਾਥੀ ਹੱਸੇ।
ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ,
ਕੀੜੀ ਨੱਸੇ।

ਕੀੜੀਆਂ ਰਲ ਕੇ,
ਖਾਧੇ ਲੱਭੂ।
ਤੱਕਦੇ ਰਹਿ ਗਏ,
ਬੈਠੇ ਡੱਭੂ।

“ਘਰ ਅਸਾਡੇ,
ਜਦ ਵੀ ਆਓ।
ਮਿੱਠੇ-ਮਿੱਠੇ,
ਲੱਭੂ ਲਿਆਓ।”

ਹਾਥੀ ਸੁੰਡ,
ਹਿਲਾਈ ਜਾਏ।
ਕੀੜੀ ਗਿੱਧਾ,
ਪਾਈ ਜਾਏ।

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ਚ) ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ ਕੌਣ ਆਇਆ?

ਸ਼ੇਰ ਡੱਫੂ ਹਾਥੀ

(ਛ) ਕੀੜੀਆਂ ਰਲ੍ਹ ਕੇ ਕੀ ਖਾਧੇ?

ਸੇਬ ਲੱਛੂ ਡੱਫੂ

2. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

(ੳ) ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ,

 ਆਇਆ।

ਲੱਛੂਆਂ ਦਾ ਭਰ,

 ਲਿਆਇਆ।

(ਅ) ਕੀੜੀਆਂ ਰਲ੍ਹ ਕੇ,

ਖਾਧੇ

ਤੱਕਦੇ ਰਹਿ ਗਏ,

ਬੈਠੇ

(ੲ) ਹਾਥੀ ਸੁੰਡ,

ਹਿਲਾਈ _____

ਕੀੜੀ ਗਿੱਧਾ,

ਪਈ _____

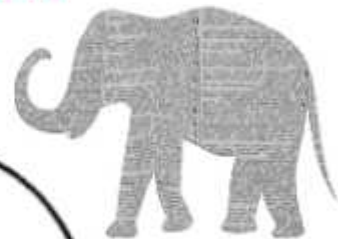
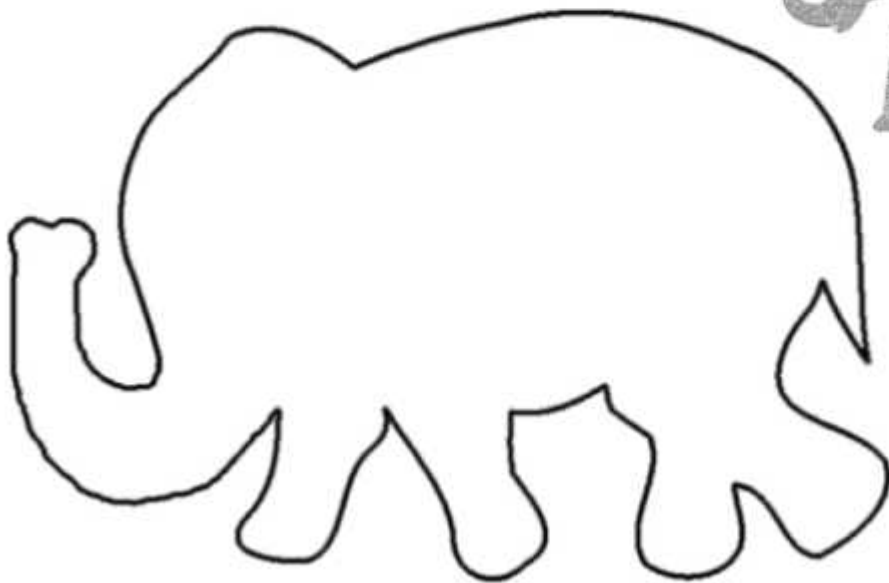

3. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

“ਘਰ ਅਸਾਡੇ ਜਦ ਵੀ ਆਓ,

ਮਿੱਠੇ-ਮਿੱਠੇ ਲੱਡੂ ਲਿਆਓ।”

4. ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕੱਟ ਕੇ ਹਾਥੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਚਿਪਕਾਓ।

ਚਿੜੀ ਤੇ ਪਿੱਪਲ

ਇੱਕ ਸੀ ਚਿੜੀ। ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਲੱਭਣ ਲੱਗੀ। ਲੱਭਦਿਆਂ-ਲੱਭਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਾਣਾ ਲੱਭ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦਾਣਾ ਖਾਣ ਲੱਗੀ। ਦਾਣਾ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਖੁੱਡ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਚਿੜੀ ਨੇ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ‘ਪਿੱਪਲਾ-ਪਿੱਪਲਾ, ਦਾਣਾ ਦੇ।’ ਪਿੱਪਲ ਬੋਲਿਆ, “ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।”

ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਚਿੜੀ ਅੱਗ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਅੱਗ-ਅੱਗ, ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇ।’ ਅੱਗ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਾੜਦੀ।”

ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,
 ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?
 ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੋ।

ਹੁਣ ਚਿੜੀ ਪਾਣੀ ਕੋਲ਼ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਪਾਣੀ-ਪਾਣੀ,
 ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦੇ।’ ਪਾਣੀ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾਉਂਦਾ।’

ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,
 ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?
 ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੋ।

ਚਿੜੀ ਫਿਰ ਹਾਥੀ ਕੋਲ਼ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਹਾਥੀ-ਹਾਥੀ,
 ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੀ ਜਾ।’ ਹਾਥੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ।’

ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,
 ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,
 ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ ਰੱਸੇ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਰੱਸਿਆ-ਰੱਸਿਆ, ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ।’ ਰੱਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ।”

ਰੱਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਾ,

ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,

ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,

ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,

ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ ਚੂਹੇ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਚੂਹੇ-ਚੂਹੇ, ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਕੁਤਰ ਦੇ।’ ਚੂਹਾ ਕਹਿੰਦਾ, “ਮੈਂ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੁਤਰਦਾ।”

ਚੂਹਾ ਰੱਸਾ ਕੁਤਰੇ ਨਾ,

ਰੱਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਾ,

ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ ਨਾ,

ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਵੇ ਨਾ,

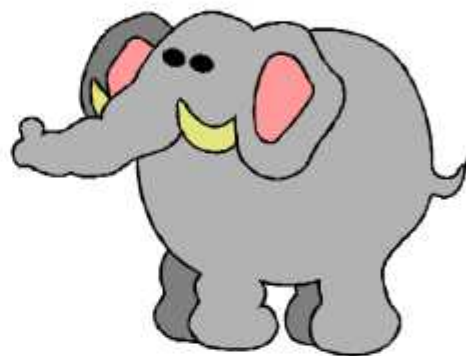
ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜੇ ਨਾ,

ਪਿੱਪਲ ਦਾਣਾ ਦੇਵੇ ਨਾ,

ਚਿੜੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਕਰੇ?

ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਮਰੇ?

ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰੇ।

ਫਿਰ ਚਿੜੀ, ਬਿੱਲੀ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਿੱਲੀਏ-ਬਿੱਲੀਏ, ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾ।” ਬਿੱਲੀ ਭੁੱਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੰਨ ਗਈ।

ਬਿੱਲੀ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗੀ,
 ਚੂਹਾ ਰੱਸਾ ਕੁਤਰਨ ਲੱਗਾ,
 ਰੱਸਾ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗਾ,
 ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲੱਗਾ,
 ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲੱਗਾ,
 ਅੱਗ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਲੱਗੀ,
 ਪਿੱਪਲ ਨੇ ਦਾਣਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ,
 ਚਿੜੀ ਨੇ ਦਾਣਾ ਖਾ ਲਿਆ,
 ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਲਿਆ,
 ਚਿੜੀ ਚੀਂ-ਚੀਂ ਕਰਦੀ ਉੱਡ ਗਈ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਅੱਗੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

(ੳ) ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਸੀ।

☐

(ਅ) ਦਾਣਾ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।

☐

(ੲ) ਬਿੱਲੀ ਚਿੜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨ ਗਈ ਸੀ।

☐

2. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਲੱਭਿਆ?

(ਅ) ਦਾਣਾ ਕਿੱਥੋਂ ਡਿਗ ਪਿਆ ਸੀ?

(ੲ) ਚਿੜੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਕੋਲ਼ ਗਈ?

(ਸ) ਚਿੜੀ ਨੇ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ?

3. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੜੀ - ਚਿੜੀਆਂ

ਬਿੱਲੀ -

ਦਾਣਾ - ਦਾਣੇ

ਰੱਸਾ -

ਚੂਹਾ -

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੜਾ - ਚਿੜੀ

ਚੂਹੀ -

ਬਿੱਲਾ -

ਰੱਸੀ -

ਹਥਣੀ -

5. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ -

ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ

ਮਦਦ ਕਰੋ ।

ਪਾਠ-7

ਭਾਈ ਲਾਲੋ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁੰਮਦੇ ਸੈਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਕਿਰਤੀ ਤਰਖਾਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸੀ।

ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਤਰਖਾਣੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਮਿਹਨਤ-ਮਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਦੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਰੁੱਖਾ-ਮਿੱਸਾ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧੂਆਂ-ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਏ। ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬੁਲਾਉਣ ਉੱਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਛੱਤੀ-ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਛਕਦੇ ਤੇ ਲਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਕਿਉਂ ਖਾਂਦੇ ਹੋ?”

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ,
“ਇਹ ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਭੰਡਾਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਭੋਜਨ ਕਿਵੇਂ ਖਾਵਾਂ?”

“ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ ਸੁਆਦ ਹੈ।”

ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਰਹੇ ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੁੱਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

- (ੳ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?
- (ਅ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ?
- (ੲ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਇਆ?

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

- (ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁੰਮਦੇ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ?

ਲਾਹੌਰ ਸੈਦਪੁਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ

- (ਅ) ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ _____ ਨਾਂ ਦਾ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ?

ਲਾਲੋ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਮਰਦਾਨਾ

3. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

- (ੳ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸਾਰਾ ਦਿਨ _____ ਕਰਦਾ। (ਮਿਹਨਤ / ਕੀਰਤਨ)

- (ਅ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ _____ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ।

(ਕੀਰਤਨ / ਉਪਦੇਸ਼)

- (ੲ) ਇਹ ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ _____ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਕਮਾਈ / ਪੈਸੇ)

(ਸ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਹੱਥੀਂ _____ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਕਿਰਤ / ਭੰਡਾਰਾ)

(ਹ) ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ _____ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ।
(ਨੇਕ / ਬੁਰਾ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਕੌਣ ਸੀ?

(ਅ) ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਕੌਣ ਸੀ?

(ੳ) ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ?

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ, ਜਿਵੇਂਕਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸਵੇਰੇ	ਸੰਤਾਂ
ਮਿਹਨਤ	ਸ਼ਾਮ
ਰੁੱਖਾ	ਮਜ਼੍ਹਰੀ
ਸਾਧੂਆਂ	ਪਦਾਰਥ
ਛੱਤੀ	ਮਿੱਸਾ

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਲੋਕ : ਲੋਕਾਂ
ਪਰਿਵਾਰ :
ਪਿੰਡ :
ਚਰਨ :

6. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਸਿਕੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਿੰਦੀ () ਅਤੇ ਟਿੱਪੀ (') ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ:

7. ਪਾਠ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਕਰੋ:

1. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ।
2. ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦਾ ਯੱਗ ਕਰਨਾ।
3. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੈਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚਣਾ।
4. ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦਾ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਣਾ।
5. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਡੇਰਾ ਲਾਉਣਾ।
6. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ।

ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ/ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਸਾਖੀ ਸੁਣੋ।

ਬੱਦਲ

ਆ ਗਏ ਬੱਦਲ, ਆ ਗਏ ਬੱਦਲ,
ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨੀਂ ਛਾ ਗਏ ਬੱਦਲ
ਅਹੁ ਦੇਖੋ ਕਿੰਥ ਭੱਜਦੇ ਬੱਦਲ,
ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਗਲ ਲੱਗਦੇ ਬੱਦਲ।

ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ,
ਬਿਜਲੀ ਕਿਤੇ ਗਿਰਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ।

ਗੜ-ਗੜ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ,
ਬਾਗੀਂ ਮੋਰ ਨਚਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ।

ਭੂਰੇ, ਚਿੱਟੇ, ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ,
ਇਹ ਤਾਂ ਵਰਖਾ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ।

ਕੁਝ ਹਲਕੇ, ਕੁਝ ਭਾਰੇ ਬੱਦਲ,
ਲੱਗਦੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਬੱਦਲ।

ਛਮ-ਛਮ ਕਰਦੇ ਵਰ੍ਹਦੇ ਬੱਦਲ,
ਛੱਪੜ-ਟੋਭੇ ਭਰਦੇ ਬੱਦਲ।

ਗਰਮੀ ਦੂਰ ਭਜਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ,
ਥਾਂ-ਥਾਂ ਠੰਢ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ।

ਹਰ ਇੱਕ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ,
ਸਭ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਬੱਦਲ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਛਾ ਗਏ?

ਬੱਦਲ

ਪੰਛੀ

ਖੇਤ

(ਅ) ਬਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਨੱਚਦੇ ਹਨ?

ਸ਼ੋਰ

ਮੋਰ

ਚੋਰ

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ _____ ਬੱਦਲ।

ਬਿਜਲੀ ਕਿਤੇ _____ ਬੱਦਲ।

(ਅ) ਗੜ-ਗੜ ਸ਼ੋਰ _____ ਬੱਦਲ,

ਬਾਗੀ ਮੋਰ _____ ਬੱਦਲ।

(ੲ) ਛਮ-ਛਮ ਕਰਦੇ _____ ਬੱਦਲ,

ਛੱਪੜ-ਟੋਭੇ _____ ਬੱਦਲ।

(ਭਰਦੇ, ਵਰ੍ਹਦੇ, ਗਿਰਾਉਂਦੇ, ਟਕਰਾਉਂਦੇ, ਨਚਾਉਂਦੇ, ਮਚਾਉਂਦੇ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਬੱਦਲ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

(ਅ) ਬੱਦਲ ਆਉਣ ਨਾਲ਼ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਨੱਚਦਾ ਹੈ?

(ੲ) ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਵਰ੍ਹਨ ਨਾਲ਼ ਕੀ-ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

4. ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਅ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ, ਜਿਵੇਂਕਿ ਉਦਾਹਰਨ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ : ਗੜ-ਗੜ

5. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਜਾਗੋ ਹੁਣ ਸੌਂ ਲਿਆ ਬਬੇਰਾ,

ਜਾਗੋ ! ਜਾਗੋ ! ਹੋਇਆ ਸਵੇਰਾ।

6. ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਬਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ :

7. ਕਿਸੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰੋ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜੁਥਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਓ।

ਨਿੰਮ

ਮੈਂ ਨਿੰਮ ਹਾਂ। ਕਈ ਮੈਨੂੰ ਨਿੰਬ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਹਰ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹਾਂ।
ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ
ਵਿਹੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰਾ ਦਰਖਤ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਵੱਡੇ ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਮੇਰੇ
ਟਾਹਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪੀਂਘਾਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵੈਦ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ
ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਹੁਤ ਕੰਮ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪੱਤੇ ਸ਼ੁਕਾ ਕੇ ਟੁੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਰਮ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇੰਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀੜਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।
ਕਣਕ ਦੇ ਢੋਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪੱਤੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਪੱਤੇ ਉਬਾਲ ਕੇ,
ਉਸ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਫੁੱਲ, ਫਲ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਫਲ ਨੂੰ ਨਿਮੋਲੀ ਜਾਂ ਨਿੰਬੋਲੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਮੋਲੀਆਂ ਥੋੜੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਤੇ ਕੌੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਬਣ ਤੇ ਤੇਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਦਾਤਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੰਦ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੌੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਫਰਨੀਚਰ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਮ ਦੇ ਘੋਟਣੇ ਅਤੇ ਨਿੰਮ ਦੇ ਸੰਦੂਕ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਵੀ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹਵਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹਾਂ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੁੱਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(ੳ) ਨਿੰਮ ਸਾਡੇ ਕੀ-ਕੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਨਿੰਮ ਦਾ ਦਰਖਤ ਬਹੁਤ _____ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਵੱਡਾ / ਛੋਟਾ)

(ਅ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਦਾਤਣ _____ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਮਿੱਠੀ / ਕੌੜੀ)

(ੲ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਛਾਂ _____ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਸੰਘਣੀ / ਵਿਰਲੀ)

(ਸ) ਨਿੰਮ ਹਵਾ ਨੂੰ _____ ਕਰਦੀ ਹੈ। (ਸੁੱਧ / ਅਸੁੱਧ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਲੋਕ ਨਿੰਮ ਕਿੱਥੇ ਲਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ?

(ਅ) ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?

(ੲ) ਨਿੰਮ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

(ਸ) ਨਿੰਮ ਦੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ?

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਦਰਖਤ : ਦਰਖਤਾਂ

ਕੁੜੀ : ਕੁੜੀਆਂ

ਖੇਤ :

ਦਵਾਈ :

ਟ੍ਰੱਕ :

ਨਿਮੋਲੀ :

ਪਿੰਡ :

ਕੌੜੀ :

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਕਮਜ਼ੋਰ : ਮਜ਼ਬੂਤ

ਅਸੁੱਧ : _____

ਮਿੱਠੀਆਂ : _____

ਛਾਂ : _____

5. ਰਚਨਾਤਮਿਕ ਕਾਰਜ:

ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ, ਘਰ ਜਾਂ ਪਿੰਡ/ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿੰਮ ਦਾ ਬੂਟਾ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ।

ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ

ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਲਗ-ਪਗ 200 ਘਰ ਹਨ। ਕੁਝ ਕੱਚੇ ਹਨ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਪੱਕੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪੱਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਿਰਸਾਣ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠਦਾ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਕਣਕ, ਛੋਲੇ ਅਤੇ ਚਾਵਲ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਬਾਕੀ ਅਨਾਜ-ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤੀ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਕੀੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਸਿਊਂਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਲੱਕੜੀ ਤੋਂ ਪਟੜੇ, ਘੋਟਣੇ ਤੇ ਮੇਜ਼-ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਕੋਈ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਬਾਲਟੀਆਂ, ਕਹੀਆਂ, ਖੁਰਪੇ ਤੇ ਦਾਤੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ
ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਘਰ
ਵਿੱਚ ਦਰੀਆਂ ਤੇ ਖੇਸ ਬੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਤੂਤ ਦੀਆਂ ਛਿਟੀਆਂ ਦੇ ਟੋਕਰੇ
ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈਆਂ ਨੇ ਮੱਝਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ
ਕਰਦੇ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਦੇ
ਹਨ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਮੁਫਤ
ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਸਪਤਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ
ਇੱਕ ਡਾਕਖਾਨਾ ਹੈ। ਡਾਕੀਆ ਡਾਕ ਵੰਡਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਸਾਫ਼, ਤਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ
ਹਵਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ
ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਹੈ। ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਤੇ ਫਰਿੱਜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਹਨ।

ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਮੋਟਰਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ
ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੱਡਾ ਤੇ ਹਲ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਹੀ ਹਨ।

ਇਸ ਵਾਰ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਟੋਭਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ
ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਝਾਂ, ਗਾਂਵਾਂ ਤੇ ਭੇਡਾਂ-ਬੱਕਰੀਆਂ ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਪਾਣੀ
ਪੀਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੂਟੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਲਕੇ ਤੇ ਖੂਹ ਬਹੁਤ ਘਟ ਗਏ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਹਨ। ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਪਿੰਡ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੜਕ ਪੱਕੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਸਿੱਧੀ ਘਰ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਗ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੰਨੇ ਚੂਪਣੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੇਲਾ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮੇਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਰੋਣਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਲੋਕ ਮੇਲਾ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਬੱਸ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

(ੳ) ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ?

.....

(ਅ) ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਨਾਲ਼ ਲੱਗਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

.....

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਹਨ।

(ਅ) ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਹਨ।

(ੲ) ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਹੁਣ _____ ਵਰਗਾ ਹੈ।

(ਸ) ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ _____ ਹੈ।

(ਹ) ਖੇਤੀ _____ ਨਾਲ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ, ਬਿਜਲੀ, ਸ਼ਹਿਰ, ਮਿਹਨਤੀ, ਕਿਰਸਾਣ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੇ ਘਰ ਹਨ?

(ਅ) ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

(ੲ) ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਕੀ-ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ?

(ਸ) ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੋਕ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?

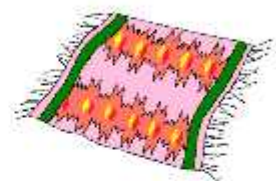
(ਹ) ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੀ-ਕੀ ਹੈ?

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ, ਜਿਵੇਂਕਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਖੇਤ	ਟੋਕਰੇ
ਸਕੂਲ	ਦਵਾਈਆਂ
ਡਾਕਖਾਨਾ	ਅਧਿਆਪਕ
ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ	ਡਾਕੀਆ
ਛਿਟੀਆਂ	ਫਸਲ

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਦਰੀ : ਦਰੀਆਂ

ਕਹੀ : _____

ਦਾਤੀ : _____

ਜੁੱਤੀ : _____

ਕੁਰਸੀ : _____

ਬਾਲਟੀ : _____

6. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਮੁੰਡੇ : ਕੁੜੀਆਂ
ਅਧਿਆਪਕ :
ਪਿਤਾ :

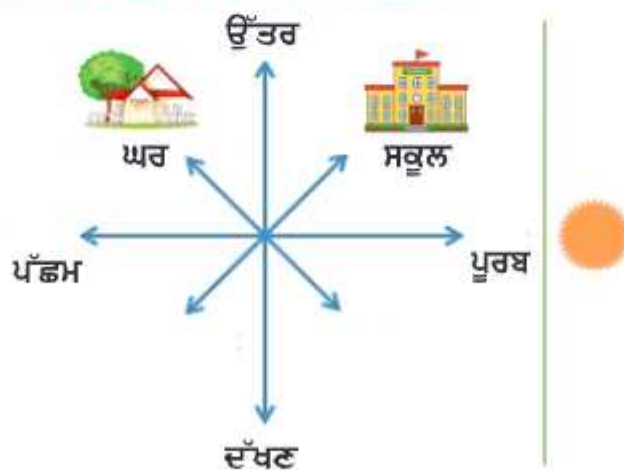
7. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

ਮੋਚੀ	ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਜੁਲਾਹਾ	ਪਟੜੇ, ਘੋਟਣੇ ਅਤੇ ਮੇਜ਼-ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਦਰਜ਼ੀ	ਖੁਰਪੇ ਤੇ ਦਾਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਤਰਖਾਣ	ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਨ ਵਾਲਾ।
ਲੁਹਾਰ	ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।
ਘੁਮਿਆਰ	ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਣ ਵਾਲਾ।

8. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਂਮਾਤਰਾ () ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ।

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

9. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਪਛਾਣਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਪਾਠ-11

ਪੰਛੀ

ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਗੁਟਾਰਾਂ,
ਰਲ਼ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ।

ਬਤਕਾਂ ਤਲਾਅ ਦੇ ਵਿੱਚ,
ਵੇਖੋ ਨ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ।

ਕਾਂਵਾਂ 'ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ,
ਕਾਂਵਾਂ-ਰੌਲੀ ਪਾਈ ਏ।

ਕੋਇਲ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ,
ਕੂਕ ਲਾਈ ਏ।

ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ,
ਮੋਰ ਪੈਲ ਪਾਈ ਏ।

ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ ਡਾਰ,
ਅੰਬੀਆਂ 'ਤੇ ਆਈ ਏ।

ਸੋਹਣਿਆਂ ਕਬੂਤਰਾਂ,
ਉਡਾਰੀ ਲਾਈ ਏ।

ਇੱਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਖੰਭ,
ਮਾਰ ਕੇ ਉਡਾਰੀਆਂ।

ਗਿਰਝਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ,
ਲਾਉਣ ਤਾਰੀਆਂ।

ਉੱਲੂ ਬੈਠਾ ਖੋੜ ਵਿੱਚ,
ਖੰਭ ਝਾੜਦਾ।

ਚੱਕੀਰਾਹਾ ਚੁੰਝ ਨਾਲ਼,
ਕੀੜੇ ਭਾਲ਼ਦਾ।

ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ,
ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਲਦੀ।

ਘੁੱਗੀ ਬੈਠੀ ਦੂਰ,
'ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ' ਬੋਲਦੀ।

ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਡਾ,
ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਜਦਾ।

ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਜੱਗ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

(ੳ) ਚਿੜੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਟਾਰਾਂ ਰਲ ਕੇ ਕੀ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ?

ਗੀਤ ਕਵਿਤਾ ਚੁਟਕਲੇ

(ਅ) ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਕਿਸ 'ਤੇ ਆਈ ਹੈ?

ਅੰਬੀਆਂ 'ਤੇ ਲੱਡੂਆਂ 'ਤੇ ਆਲੂਆਂ 'ਤੇ

(ੲ) ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਕੀ ਟੋਲਦੀ ਹੈ?

ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਮੋਤੀ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ੳ) ਕੋਇਲ ਕੂਕਦੀ ਹੈ।

(ਅ) ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੋਤੇ ਪੈਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ੲ) ਕਾਂ ਮੋਤੀ ਟੋਲਦੇ ਹਨ।

(ਸ) ਸੋਹਣੇ ਕਬੂਤਰ ਉਡਾਰੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ਹ) ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਜੱਗ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

(ਕ) ਕਾਂ ਰਲ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਅੰਬੀਆਂ ਉੱਤੇ ਕਿਹੜੇ ਪੰਛੀ ਆਏ ਹਨ?

(ਅ) ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਰ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?

(ੲ) ਉੱਲੂ ਖੋੜ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?

4. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

(ੳ) ਕੋਇਲ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ,

(ਅ) ਸੋਹਣੇ ਕਬੂਤਰਾਂ ਨੇ,

(ੲ) ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ,

5. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

6. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੜੀ : ਚਿੜੀਆਂ

ਪੰਛੀ : _____

ਅੰਬੀ : _____

ਉਡਾਰੀ : _____

ਮੋਤੀ : _____

ਘੁੱਗੀ : _____

7. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰੋ।

1.

2.

3.

4.

5.

6.

ਪਾਠ-12

ਅੱਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ

ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ। ਇੱਕ ਦਾ ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਂਡੇ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਆਂਡੇ ਵੇਚ ਕੇ ਪੈਸੇ ਵੱਟਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ।

ਅੱਬੂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਚੋਗਾ ਖਿਲਾਰਿਆ। ਕੁਕੜੀਆਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੋਗੇ ਵੱਲ ਗਈਆਂ। ਫਿਰ ਉਹ ਚੋਗਾ ਚੁਗਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦਾ ਕੁੜ-ਕੁੜ ਕਰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ। ‘ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਵੀ ਲੱਗੀ ਹੋਣੀ ਏ’, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਅੱਬੂ ਉੱਠਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਕੋਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਹੁਣ ਅੱਬੂ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਖੁੱਡੇ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਅੱਬੂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਅੱਜ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਾਂਗਾ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜੀਅ ਲੱਗਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਅੱਜ ਅੱਬੂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣੀ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੰਝ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਫੜਫੜਾਉਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ। ਦੋਵੇਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ।

ਕਿਉਂ ਲੜੀਆਂ, ਉਹ?

ਅੱਬੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਗੱਥਿਆ ਸੀ। ਭਾਂਡਾ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਜੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਚਿੱਟੀ ਕੁਕੜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਪੀਵਾਂਗੀ, ਪਾਣੀ।” ਕਾਲੀ ਕੁਕੜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਚੁੱਝੇ-ਚੁੱਝੀ ਲੜਨ ਲੱਗੀਆਂ।

ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੜਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਲੜਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ।

ਰਾਤ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਹੀ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਅੱਡ-ਅੱਡ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ। ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੁੜ ਲੜਨਾ ਪੈਣ।

ਅੱਬੂ ਰਾਤ ਭਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਨ। ਅੱਬੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁੜ-ਕੁੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣੀ। ਚੋਗਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਖੁੱਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਕੀ? ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਖ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਦੀ। ਅੱਬੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਿਆਂ ਵੀ ਨਾ ਵੇਖਿਆ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਂਡੇ ਕੀ ਦੇਣੇ ਹਨ, ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਅੱਬੂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਬੂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੁੜ-ਕੁੜ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਚੋਗਾ ਵੀ ਚੁਗਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪੀਤਾ। ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਵੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕੀ ਇਹ ਕੁਕੜੀਆਂ ਕਦੇ ਲੜੀਆਂ ਵੀ ਸਨ? ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ।

ਉਹ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਾ ਲੜੀਆਂ। ਉਹ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ, ਖੁੱਡੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਵੀ।

“ਇਹ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ?” ਅੱਬੂ ਸੋਚਦਾ। ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ, “ਕਾਹਨੂੰ ਲੜਨਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ,” ਕੁਕੜੀਆਂ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਹ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਕੁਕੜੀਆਂ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੜੀਆਂ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

- (ੳ) ਅੱਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਕਿਹੜੇ ਸਨ?
- (ਅ) ਅੱਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਕਿਉਂ ਲੜਨ ਲੱਗੀਆਂ?
- (ੲ) ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ੳ) ਅੱਬੂ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦੇ ਪੀਣ ਲਈ ਦੁੱਧ ਰੱਖਿਆ।

☐

(ਅ) ਅੱਬੂ ਨੂੰ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ।

☐

(ੲ) ਅੱਥੁ ਰਾਤ ਭਰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ।

(ਸ) ਅੱਥੁ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦਾ ਲੜਨਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ।

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਅੱਥੁ ਨੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁਕੜੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ?

(ਅ) ਅੱਥੁ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ?

(ੲ) ਅੱਥੁ ਨੇ ਕੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ?

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਖੁੱਡਾ : ਖੁੱਡੇ

ਆਂਡਾ :

ਕੁਕੜੀ :

ਭਾਂਡਾ :

ਰੋਟੀ :

ਵਿਹੜਾ :

ਚਿੱਟੀ :

ਚੰਗਾ :

ਕਾਲੀ :

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਿੱਟਾ : ਕਾਲਾ
 ਦਿਨ : _____
 ਸੰਝ : _____
 ਛੋਟਾ : _____
 ਖਰੀਦਣਾ : _____
 ਲੜਾਈ : _____

6. ਲਿਖੋ :

ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੋਜ਼ ਵਾਂਗ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਆਓ, ਭੰਡਾ-ਭੰਡਾਰੀਆ ਖੇਡੀਏ।” ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ, “ਆਓ, ਲੁਕਣ-ਮੀਟ੍ਰੀ ਖੇਡੀਏ।” ਕੁੜੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ, “ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਮੱਛੀ।” ਭੋਲੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਭੁੰਮਣਾ-ਮਖਿਆਲ ਖੇਡ ਲਵੋ।”

ਜੀਤੀ ਸਭ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਂਦੀ ਬੋਲੀ, “ਨਹੀਂ ਬਈ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਾਂਗੇ।” ਸਾਰੇ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਭੋਲੂ, ਦੀਪੀ, ਲੱਖੀ, ਕੁੱਕੀ, ਘੋਲਾ, ਰਾਣਾ, ਪੰਮੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਹਾਂ, ਬਈ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਹੀ ਖੇਡਾਂਗੇ।”

ਜੀਤੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਆਓ, ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਈ ਪੁੱਗ ਲਈਏ।”

ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਬਣਾ ਕੇ ਖੜੇ ਗਏ। ਜੀਤੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਗਿਣਨ ਲੱਗੀ :

“ਈਂਗਣ-ਮੀਂਗਣ ਤਲੀ-ਤਲੀਂਗਣ

ਕਾਲਾ-ਪੀਲਾ ਡੱਕਰਾ।

ਗੁੜ ਖਾਵਾਂ, ਵੇਲ ਵਧਾਵਾਂ

ਮੂਲੀ ਪੱਤਰਾ।

ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਆਏ

ਹੱਥ ਕਨਾਲੀ, ਪੈਰ ਕਨਾਲੀ।

ਨਿਕਲ ਬਾਲਿਆ

ਤੇਰੀ ਵਾਰੀ।”

ਦਾਈ ਰਾਣੇ ਦੇ ਸਿਰ ਆਈ। ਜੀਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੁੰਨੀ ਨੂੰ ਵਟਾ ਦੇ ਕੇ ਕੋਟਲਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਰਾਣੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਇੱਕ ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਖਿਡਾਰੀ ਘੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਰਾਣਾ ਕੋਟਲਾ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਆਪਣੇ ਝੱਗੇ (ਕਮੀਜ਼) ਥੱਲੇ ਲੁਕਾ ਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਘੇਰੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਪਿੱਠਾਂ ਕਰੀ ਚੁਕੰਨੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਸਨ।

ਰਾਣਾ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਦੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟਦਾ ਹੋਇਆ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ :

“ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ।”

ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਅੱਗੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ :

“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੋ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੇ,

ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ।”

ਰਾਣੇ ਨੇ ਗਾਉਂਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਕਈ ਚੱਕਰ ਲਾਏ। ਬੈਠੇ ਬੱਚੇ ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਰਾਣੇ ਨੇ ਅਛੋਪਲੇ ਜਿਹੇ ਕੋਟਲਾ ਪੰਮੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਮੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ। ਰਾਣੇ ਨੇ ਚੱਕਰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਪੰਮੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਟਲਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਮੀ ਝੱਟ ਉੱਠ ਦੌੜੀ ਤੇ ਘੇਰੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟਣ ਲੱਗੀ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ। ਅੱਗੋ-ਅੱਗੋ ਪੰਮੀ ਤੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਰਾਣਾ। ਪੰਮੀ ਨੂੰ ਕਈ ਕੋਟਲੇ ਖਾਣੇ ਪਏ। ਆਖਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲਈ।

ਰਾਣਾ ਕੋਟਲਾ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਉਸ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਭੋਲੂ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇ ਰਾਣਾ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਨ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਭੋਲੂ ਨੂੰ ਝੱਟ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਕੋਟਲਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਰਾਣੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜ ਪਿਆ। ਦੋ-ਤਿੰਨ ਕੋਟਲੇ ਰਾਣੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਪਏ। ਸਾਰੇ ਖੂਬ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਣੇ ਨੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਕੇ ਭੋਲੂ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲਈ ਤੇ ਨਿਚੱਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਭੋਲੂ ਕੋਟਲਾ ਲੈ ਕੇ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਰੇ ਚੌਕਸ ਹੋ ਗਏ। ਹਰ ਕੋਈ ਟੇਢਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਟਲੇ ਦੀ ਦਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਉਹ ਦੌੜਦੇ ਗਏ, ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭੋਲੂ ਚੱਕਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, “ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ।” ਅੱਗੋਂ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਬੋਲਦੇ :

“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੇ,
ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ।”

ਭੋਲੂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਕੋਟਲਾ ਰੱਖੇ, ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਇੰਝ ਉਸ ਨੇ ਗਾਉਂਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਕਈ ਚੱਕਰ ਲਾਏ ਤੇ ਖੇਡ ਮਘਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਕੋਟਲਾ ਜੀਤੀ ਪਿੱਛੇ ਪਿਆ ਸੀ। ਜੀਤੀ ਨੂੰ ਝੱਟ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਕੋਟਲਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੇਜ਼ ਦੌੜੀ। ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਭੋਲੂ ਤੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਜੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਟਲਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੋਲੂ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਕੇ, ਜੀਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਆ ਬੈਠਾ।

ਹੁਣ ਜੀਤੀ ਮੁੜ ਦਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਕਦੇ ਹੌਲੀ ਤੇ ਕਦੇ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਦੀ ਹੋਈ ਜੀਤੀ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀ:

“ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਏ”

ਅੱਗੋਂ ਬੱਚੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ:

“ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੇ,
ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਏ”।

ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਦਾਈ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇੰਝ ਖੇਡ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਹੀ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ:

(ੳ) ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਆਈ?

ਜੀਤੀ ਦੇ ☐

ਰਾਣੇ ਦੇ ☐

ਭੋਲੂ ਦੇ ☐

(ਅ) ਜੀਤੀ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਣਾਇਆ?

ਰੱਸੀ ਦਾ ☐

ਚੁੰਨੀ ਦਾ ☐

ਸੋਟੀ ਦਾ ☐

(ੲ) ਬਚੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਟਲਾ ਛਪਾਕੀ ਖੇਡੇ?

ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ

ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ

ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ

(ਸ) ਰਾਣੇ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਕਿਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖਿਆ?

ਦੀਪੀ ਦੇ

ਭੋਲੂ ਦੇ

ਪੰਮੀ ਦੇ

2. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਜੀਤੀ ਨੇ _____ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। (ਭੰਡਾ-ਭੰਡਾਰੀਆ /
ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ)

(ਅ) ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ _____ ਆਏ। (ਘੋੜੇ / ਹਾਥੀ)

(ੲ) ਰਾਣੇ ਨੇ ਕੋਟਲਾ _____ ਥੱਲੇ ਲੁਕਾ ਲਿਆ। (ਝੱਗੇ / ਪਜਾਮੇ)

(ਸ) ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ _____ ਆਈ ਏ। (ਕਾਲੀ ਰਾਤ / ਜੁਮੇਰਾਤ)

(ਹ) ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ _____ ਲੱਗੇ। (ਹੱਸਣ / ਰੋਣ)

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

(ਅ) ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਣ ਲਈ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਹਾ?

(ੲ) ਪਹਿਲੀ ਦਾਈ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਆਈ?

(ਸ) ਜੀਤੀ ਨੇ ਕੋਟਲਾ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਣਾਇਆ?

(ਹ) ਕੋਟਲਾ-ਛਪਾਕੀ ਖੇਡਣ ਵੇਲੇ ਬੱਚੇ ਕੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ?

4. ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ :

(ੳ) ਭੰਡਾ	ਮੀਂਗਣ
(ਅ) ਕੋਟਲਾ	ਭੰਡਾਰੀਆ
(ੲ) ਆਲੇ	ਛਪਾਕੀ
(ਸ) ਈਂਗਣ	ਦੁਆਲੇ

5. ਅੱਖਰ ਓਹੀ, ਸ਼ਬਦ ਨਵੇਂ :

ਰੋਜ਼	:	ਜ਼ੋਰ		
ਤੇਰੀ	:		ਰਾਤ	:
ਜੀਤੀ	:		ਵਾਰੀ	:

6. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਦਾਈ	:	ਵਾਰੀ / ਮੀਟ੍ਰੀ	ਅਛੋਪਲੇ	:	ਹੌਲੀ ਜਿਹੇ
ਝੱਗਾ	:	ਕਮੀਜ਼ / ਕੁੜਤਾ	ਚੌਕਸ	:	ਚੁਕੰਨੇ, ਸਾਵਧਾਨ
ਸ਼ਾਮਤ	:	ਮੁਸੀਬਤ, ਬਿਪਤਾ	ਤਾਕ	:	ਝਾਕ, ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ
ਅਨੰਦ	:	ਖੁਸ਼ੀ	ਨਿਚੱਲਾ	:	ਟਿਕ ਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਹਰਕਤ ਤੋਂ, ਚੁੱਪ-ਚਾਪ

6. ਤਸਵੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ -

1.

2.

3.

4.

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਾਂ ਸੱਟ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਦੱਸਣ।

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਖਿਡਾਵੇ।

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ।

ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !

ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ।

ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਨ ਨਾ ਸੋਹਦੀ ਧਰਤੀ
ਰੁੱਖ ਵੱਢੀਏ ਤਾਂ ਰੋਂਦੀ ਧਰਤੀ
ਰੁੱਖ ਨੇ ਇਹਦੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤ, ਬੇਲੀਓ !
ਰੁੱਖ ਨੇ ਇਹਦੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤ।

ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ
ਦਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ
ਆਪ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਧੁੱਪ, ਬੇਲੀਓ !
ਆਪ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਧੁੱਪ।

ਸਾਫ਼ ਰਹੇਗਾ ਪੌਣ ਤੇ ਪਾਣੀ
ਵਧੇ-ਫੁੱਲੇਗੀ ਕੁਦਰਤ ਰਾਣੀ
ਜੇ ਲਾਵਾਂਗੇ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !
ਜੇ ਲਾਵਾਂਗੇ ਰੁੱਖ।

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !
ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ।
ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !
ਫੇਰ ਮਿਲੇਗਾ ਸੁੱਖ।

1. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

(ੳ) ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਨ ਨਾ ਸੌਂਹਦੀ ਧਰਤੀ

ਰੁੱਖ ਵੱਢੀਏ ਤਾਂ

(ਅ) ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ

ਦਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ

(ੲ) ਸਾਡਾ ਰਹੇਗਾ ਪੈਣ ਤੇ ਪਾਣੀ

ਵਧੇ-ਫੁੱਲੇਗੀ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗ਼ਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ੳ) ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖ ਪੁੱਟਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

☐

(ਅ) ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਂਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

☐

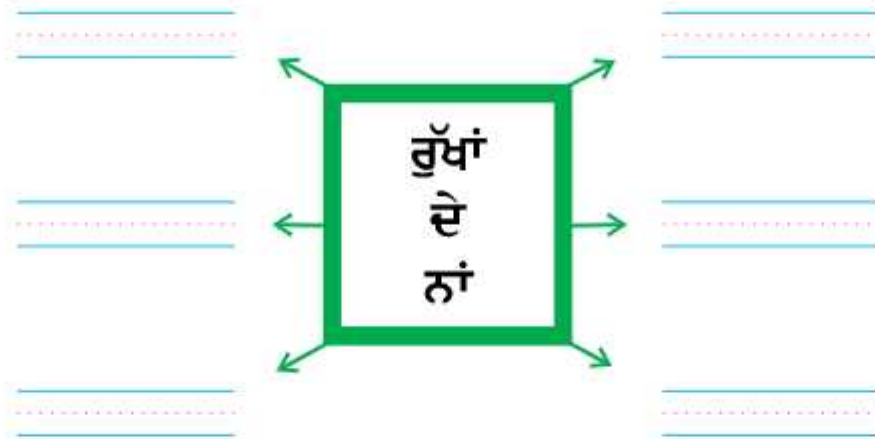
(ੲ) ਰੁੱਖ ਵੱਢਣ 'ਤੇ ਧਰਤੀ ਰੋਂਦੀ ਹੈ।

☐

(ਸ) ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

☐

3. ਰਚਨਾਤਮਿਕ ਕਾਰਜ

4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਓ :

ਧੀਆਂ	ਰਾਣੀ
ਠੰਢੀਆਂ	ਪੁੱਤ
ਪੌਣ	ਛਾਂਵਾਂ
ਕੁਦਰਤ	ਪਾਣੀ

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਸੁੱਖ : ਦੁੱਖ

ਵਧੇ : _____

ਸਾਫ਼ : _____

ਰੌਦੀ : _____

6. ਲੈਅ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ:

ਰੁੱਖ : ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ

ਸੋਹਦੀ : _____

ਜਾਵਾਂ : _____

ਪਾਣੀ : _____

7. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਰੁੱਖ ਲਗਾਈਏ ਰੁੱਖ, ਬੇਲੀਓ !

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਬਚਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁੱਖ ਲਗਾਓ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰੋ।

ਦਸਹਿਰਾ

ਅੱਜ ਦਸਹਿਰਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਮੇਲਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨੀਲੂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਨ੍ਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੀ ਪੱਗ ਵਿੱਚ ਜੌਂ ਟੰਗੇ। ਇਹ ਜੌਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਨਰਾਤੇ ਨੂੰ ਬੀਜੇ ਸਨ। ਨੌਂ ਨਰਾਤੇ ਅਤੇ ਦਸਵਾਂ ਦਸਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਸਹਿਰਾ ਦਿਵਾਲੀ ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ‘ਵਿਜੇ-ਦਸਮੀ’ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਲਾ ਦਸਹਿਰਾ-ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਅਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਦਸਹਿਰਾ-ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਤੁਰਦੇ-ਤੁਰਦੇ ਅਸੀਂ ਦਸਹਿਰਾ-ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਦੇਖੋ, ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ ਰੌਣਕ ਹੈ!” ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਹੁਣ ਵੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।

ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਪੁਤਲੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਰਾਵਣ, ਮੇਘਨਾਦ ਅਤੇ ਕੁੰਭਕਰਨ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, “ਇਹ ਪੁਤਲੇ ਕਾਗਜ਼, ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਬਾਂਸ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਪੁਤਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਟਾਕੇ ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।”

ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਮਿਠਿਆਈਆਂ, ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਨਿਆਰੀ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਮਿਠਿਆਈ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਸਨ। ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ

ਮਨਪਸੰਦ ਖਿਡੌਣੇ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਮਖੌਟੇ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ
ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੀਰ-ਕਮਾਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਝੁਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਝੁਟੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਇੱਕ ਝੁਲੇ ਉੱਤੇ ਝੁਟੇ
ਲਏ।

ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ, ਲਛਮਣ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ
ਝਾਕੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਹਨੂਮਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਰਾਵਣ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਦੇਖੋ, ਰਾਮ ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।”

ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਵੱਲ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ। ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਪੁਤਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ ਗਈ। ‘ਕਾਅੜ-----ਕਾਅੜ-----’ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਬੱਚੇ ‘ਠਾਹ-ਠਾਹ’ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮਿਠਿਆਈ ਖਰੀਦੀ। ਅਸੀਂ ਮਿਠਿਆਈ ਖਾਧੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੁੱਕੀ ਘਰ ਮੁੜ ਆਏ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਨੌਂ ਨਰਾਤੇ ਅਤੇ ਦਸਵਾਂ _____ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਦਸਹਿਰਾ / ਦਿਵਾਲੀ)

(ਅ) ਦਸਹਿਰਾ _____ ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਦਿਵਾਲੀ / ਲੋਹੜੀ)

(ੲ) ਬੱਚੇ _____ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। (ਮਖੌਟੇ / ਲੋਕ)

(ਸ) ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇੱਕ _____ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੱਤਾ।

(ਜਹਾਜ਼ / ਤੀਰ-ਕਮਾਨ)

(ਹ) ਰਾਵਣ _____ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ।

(ਅਯੁਧਿਆ / ਲੰਕਾ)

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗਲ਼ਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ੳ) ਨੌਂ ਨਗਤੇ ਤੇ ਦਸਵਾਂ ਦਸਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ☐

(ਅ) ਦਸਹਿਰਾ ਦਿਵਾਲੀ ਤੋਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ☐

(ੲ) ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਰਾਮ, ਮੇਘਨਾਦ ਅਤੇ ਕੁੰਭਕਰਨ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਨ। ☐

(ਸ) ਬੱਚੇ ਮੱਥੇ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ☐

(ਹ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਫੁਟਬਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ☐

(ਕ) ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਝੂਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਝੂਟੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ☐

(ਖ) ਹਨੂਮਾਨ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ☐

(ਗ) ਬੱਚੇ 'ਠਾਹ-ਠਾਹ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ☐

3. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਦਸਹਿਰੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ?

.....

(ਅ) ਦਸਹਿਰਾ ਦਿਵਾਲੀ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?

.....

(ੲ) ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?

(ਸ) ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪੁਤਲੇ ਸਨ? ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

(ਹ) ਪੁਤਲੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ?

(ਕ) ਪੁਤਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ?

(ਖ) ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਨ?

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਮੇਲਾ : ਮੇਲੇ ਪਟਾਕਾ :

ਝੂਟ : ਪੁਤਲਾ :

ਕੱਪੜਾ : ਰੋਟੀ :

ਖਿਡੌਣਾ : _____

ਝਾਕੀ : _____

ਮਖੌਟਾ : _____

ਮਿਠਿਆਈ : _____

5. ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਲਿਖੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਰਾਰਾ (੍ਰ) ਅਤੇ ਹਾਹਾ (ੁ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

6. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ:

ਜੌਂ	-	ਇੱਕ ਫ਼ਸਲ	ਮਖੌਟੇ	-	ਨਕਾਬ
ਦਸਮੀ	-	ਦਸਵਾਂ ਦਿਨ	ਝਾਕੀਆਂ	-	ਦ੍ਰਿਸ਼
ਨਰਾਤੇ	-	ਨੌਂ ਰਾਤਾਂ	ਗ੍ਰਾਊਂਡ	-	ਮੈਦਾਨ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁੱਧ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਦਸਹਿਰੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਦੇਖਣ ਜਾਓ।

- ਸਥਾਨਿਕ ਮੇਲੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰੋ।

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ

ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ,
ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ।
ਸਬਜ਼ੀ ਲੈ ਲਓ, ਤਾਜ਼ੀ ਭਾਈ,
ਸਿਹਤ ਬਣੂ, ਸ਼ੱਕ ਰਤਾ ਨਾ ਕਾਈ।

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ,
ਮੁੱਲ ਨਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਲਾਇਆ।
ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਇਹ ਰਾਜ਼,
ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਤਾਜ਼।

ਸਭ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ,
ਕੁਝ ਲੰਮੀਆਂ, ਕੁਝ ਗੋਲ-ਮਟੋਲ।
ਕੱਦੂ, ਪੇਠਾ, ਘੀਆ, ਤੋਰੀ,
ਫੇਰ ਨੀ ਮਿਲਣੀ ਰਹਿਗੀ ਥੋੜੀ।

ਭਿੰਡੀ, ਕਰੇਲਾ, ਬੈਂਗਣ, ਗੋਭੀ,
ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਓ ਟੱਬਰ ਜੋਗੀ।
ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਤੇ ਪਾਲਕ-ਮੇਥੇ,
ਮੂਲੀ, ਮਿਰਚ ਤੇ ਖੀਰਾ ਏਥੇ।

ਗਾਜਰ, ਮਟਰ, ਟਮਾਟਰ ਨਾਲ਼,
ਖਾ ਕੇ ਹੋ ਜਾਓ, ਲਾਲੋ ਲਾਲ।
ਆਲੂ ਗੰਢੇ, ਲਓ ਪਸੇਰੀ,
ਕਰ 'ਤੇ ਸਸਤੇ, ਲਾਓ ਨਾ ਦੇਰੀ।

ਬਰਗਰ-ਪੀਜ਼ਾ ਦੂਰ ਭਜਾਓ,
ਸਬਜ਼ੀ ਖਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਓ।
ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ,
ਰੋਗ ਨਾ ਆਵਣ ਉਹਨਾਂ ਨੇੜੇ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੇ _____ ਲਾਇਆ।

(ਹੋਕਾ/ਸੋਕਾ)

(ਅ) ਚੰਗੀ _____ ਦਾ ਇਹ ਨੇ ਰਾਜ਼।

(ਸਿਹਤ/ਸਰੀਰ)

(ੲ) ਬਰਗਰ-ਪੀਜ਼ਾ _____ ਭਜਾਓ।

(ਦੂਰ/ਨੇੜੇ)

(ਸ) ਸਬਜ਼ੀ ਖਾਣ ਦੀ _____ ਪਾਓ।

(ਆਦਤ/ਕੋਸ਼ਸ਼)

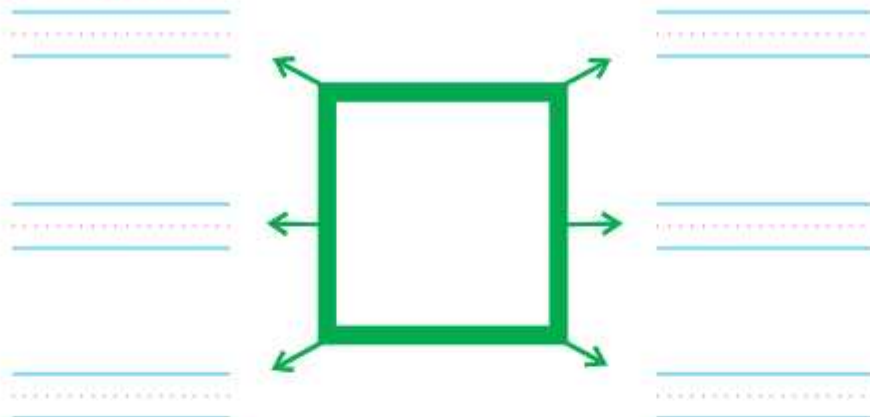
2. ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ :

ਗਾਜਰ, ਮਟਰ, ਟਮਾਟਰ ਨਾਲ਼,

ਸਭ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ਼,

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਜਿਹੜੇ,

3. ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ :

4. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਸਬਜ਼ੀ : ਸਬਜ਼ੀਆਂ

ਆਲੂ : _____

ਤੋਰੀ : _____

ਭਿੰਡੀ : _____

5. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਖਾਵਾਂਗੇ,
ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਬਣਾਵਾਂਗੇ।

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਨਾ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਓ ਬੁੱਝੀਏ

ਸਨਿੱਚਰਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਹੋਈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੋਲਾਂ ਤੇ ਅੰਜੂ ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਅਖੀਰਲੀ ਘੰਟੀ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਭੋਲਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਸੁਣਾਵੇ।

ਅੰਜੂ ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਆਓ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਨੇ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸਾਲੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮੇਜ਼ ਦੁਆਲੇ ਬੈਂਚਾਂ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਰਿਸਾਲਾ ਆਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ‘ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ’ ਸੀ। ਅੰਜੂ ਨੇ ਝੱਟ ਰਿਸਾਲਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਇਸ ਰਿਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੇਖ ਤੇ ਹੋਰ ਰੋਚਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਨ। ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਅੰਜੂ ਨੇ ‘ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ’ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪੰਨਾ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਭੋਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਪੰਨੇ ਫਰੋਲ੍ਹਨ ਲੱਗੀ।

“ਭੋਲਾਂ, ਇੱਧਰ ਵੇਖ! ਤੂੰ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੁਣ। ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹਾਂ”, ਅੰਜੂ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਅੰਜੂ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀ ਤੇ ਭੋਲਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲੱਗੀ। ਪਹਿਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ:

ਆਉਣਗੇ ਚੋਰ, ਖਿੱਚਣਗੇ ਡੋਰ,
ਵੱਜਣਗੀਆਂ ਤੂਤੀਆਂ, ਨੱਚਣਗੇ ਮੋਰ।

ਦੋਵੇਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖੂਬ ਹੱਸੀਆਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਬੁਝਾਰਤ ਹੈ। ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ
ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ।

“ਚੱਲ, ਉੱਤਰ ਫੇਰ ਸੋਚੀਂ,” ਅੰਜੂ ਨੇ ਅਗਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਦੂਜੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ:

ਮਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ,
ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਝ ਨਾ ਕੋਈ।
ਬੁੱਢੀ ਲੱਖਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ,
ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਨਵੀਂ-ਨਿਰੋਈ।

“ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਵਰਗੀ ਹੈ,” ਭੋਲਾਂ ਬੋਲੀ।

ਅੰਜੂ ਨੇ ਤੀਜੀ ਬੁਝਾਰਤ ਪੜ੍ਹੀ:

ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਮੇਰਾ ਨਾਮ,
ਸਮਾਂ ਬਤਾਉਣਾ ਮੇਰਾ ਕਾਮ।

ਭੋਲਾਂ ਝੱਟ ਬੋਲੀ, ‘ਇਹ ਤਾਂ ਘੜੀ ਹੈ।’

ਚੌਥੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ:

ਕਿਹੜਾ ਪੰਛੀ ਦੱਸੋ ਐਸਾ,
ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਛ 'ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਪੈਸਾ।
ਕੌਮੀ ਪੰਛੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ,
ਬੱਦਲ ਵੇਖ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਵੇ।

“ਬੁੱਝ ਲਈ, ਬੁੱਝ ਲਈ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੋਰ ਹੈ।” ਭੋਲਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ

“ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ! ਲੈ, ਅਗਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣ,” ਅੰਜੂ ਬੋਲੀ।

ਪੰਜਵੀਂ ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ:

ਹੱਥਾਂ ਬਾਝੋਂ ਪੈਰਾਂ ਬਾਝੋਂ,
ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਜਾਵੇ।
ਮੂੰਹ, ਜੀਭ ਤੇ ਦੰਦ ਨਾ ਕੋਈ
ਫਿਰ ਵੀ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵੇ।

ਅੰਜੂ ਨੇ ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ ਥੱਲੇ ਲਿਖਿਆ ਵੇਖ ਲਿਆ। “ਭੋਲਾਂ ਤੂੰ ਉੱਤਰ ਦੇ”, ਅੰਜੂ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਭੋਲਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਈ।

“ਅੰਜੂ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ ਔਖੀ ਏ। ਕੋਈ ਅਤਾ-ਪਤਾ?” ਭੋਲਾਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ।

“ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਫਰੋਲਦੀ ਸੀ”, ਅੰਜੂ ਬੋਲੀ।

“ਅੱਛਾ, ਅੱਛਾ! ਇਹ ਤਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।” ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਅਗਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੀ।

ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੌਲੀ,

ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ।

“ਲੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਂ,” ਭੋਲਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਲੈ, ਅਖੀਰਲੀ ਬੁਝਾਰਤ ਸੁਣ,” ਅੰਜੂ ਬੋਲੀ। ਬੁਝਾਰਤ ਸੀ:

ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਬਤੋਲੀ ਪਾਵਾਂ,

ਬਾਤ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਪਰਾਂਦਾ।

ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਮੈਂ ਐਸਾ ਡਿੱਠਾ,

ਫਿਟ-ਫਿਟ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ।

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਥੱਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅੰਜੂ ਤੇ ਭੋਲਾਂ ਦੋਵੇਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀਆਂ।

1. ਸਿਲਾਈ-ਮਸ਼ੀਨ 2. ਧਰਤੀ 3. ਘੜੀ 4. ਮੋਰ 5. ਅਖ਼ਬਾਰ
6. ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ 8. ਮੋਟਰ-ਸਾਈਕਲ।

ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਲਈਆਂ। ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲੱਗੇ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

1. ਚੱਲੋ, ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਬੁੱਝੋ :

(ੳ) “ਆਉਣਗੇ ਚੋਰ, ਖਿੱਚਣਗੇ ਡੋਰ, ਵੱਜਣਗੀਆਂ ਤੂਤੀਆਂ ਨੱਚਣਗੇ ਮੋਰ।”

ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ

ਘੜੀ

ਸਿਲਾਈ-ਮਸ਼ੀਨ

(ਅ) “ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੌਲੀ, ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ।”

ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ

ਸਿਲਾਈ-ਮਸ਼ੀਨ

ਘੜੀ

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦਿੱਤੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਠੀਕ (✓) ਜਾਂ ਗ਼ਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :

(ੳ) ਅੱਜ ਅਖੀਰਲੀ ਘੰਟੀ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵੀ ਹੋਣੀ ਸੀ।

(ਅ) ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ।

(ੲ) ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਵੇਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

(ਸ) ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਾ ਲੱਗੀਆਂ।

(ਹ) ਸਾਡਾ ਕੌਮੀ ਪੰਛੀ ਮੋਰ ਹੈ।

3. ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ੳ) ਭੋਲਾਂ ਅਤੇ ਅੰਜੂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸੀ।

(ਦੂਜੀ / ਪੰਜਵੀਂ)

(ਅ) ਆਓ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਏ।

(ਕੰਟੀਨ / ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ)

(ੲ) ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ _____ ਬੁਝਾਰਤ ਹੈ। (ਨਵੀਂ / ਪੁਰਾਣੀ)

(ਸ) ਇਹ ਬੁਝਾਰਤ ਤਾਂ _____ ਵਰਗੀ ਹੈ। (ਕਵਿਤਾ / ਗੀਤ)

(ਹ) ਭੋਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ _____ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ।
(ਆਦਮੀ / ਬੁਝਾਰਤਾਂ)

4. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

(ਅ) ਅੰਜੂ ਨੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ?

(ੲ) ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਸਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?

(ਸ) ਕਿਹੜਾ ਪੰਛੀ ਬੱਦਲ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ?

5. ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ

ਝੱਟ - ਜਲਦੀ ਬਾਝ - ਬਿਨਾਂ

ਤੂਤੀਆਂ - ਸੰਗੀਤਕ ਸਾਜ਼ ਜਗਤ - ਦੁਨੀਆ

ਵਰ੍ਹਿਆਂ - ਸਾਲਾਂ ਡਿੱਠਾ - ਵੇਖਿਆ

5. ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਸਹੇਲੀ : ਸਹੇਲੀਆਂ ਛੁੱਟੀ : _____
ਪੰਛੀ : _____ ਘੰਟੀ : _____

6. ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਆਓ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀਏ।

7. ਆਓ ਬੁੱਝੀਏ:

(ੳ) ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ।

(ਅ) ਸਮਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

(ੲ) ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੰਛੀ ਹੈ।

(ਸ) ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

(ਹ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਕ) ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ।

(ਖ) ਪਿਤਾ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

ਬੱ		ਰੀ
ਘ		
	ਰ	
ਅ		ਬਾ
ਧ		
ਸ਼ੇ		
ਚਾ		

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਤੋਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੇਗਾ।

ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਸੁਣਾਓ।